

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická

Desatero ve vztahu k současnému člověku

Bakalářská práce

Studijní program: B7507 – Specializace v pedagogice
Studijní obory: 6107R023 – Humanitní studia se zaměřením na vzdělávání
7507R036 – Anglický jazyk se zaměřením na vzdělávání

Autor práce: **Tatiana Gherman**
Vedoucí práce: doc. PhDr. Milan Exner, Ph.D.

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Tatiana Gherman**
Osobní číslo: **P11000899**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obory: **Humanitní studia se zaměřením na vzdělávání**
Anglický jazyk se zaměřením na vzdělávání
Název tématu: **Desatero ve vztahu k současnému člověku**
Zadávací katedra: **Katedra filosofie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cíl: Práce si klade za cíl nastínit význam Desatera v kontextu Pěti knih Mojžíšových a na základě interpretace jednotlivých přikázání a konfrontace s díly M. Bubera, J. Hellera aj. zhodnotit jeho úlohu pro soudobou společnost, resp. pro dnešního člověka.

Metody: analýza, dedukce, komparace.

Studentka se bude řídit organizačními a metodickými pokyny vedoucího.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BARTON, John. Etika a Starý zákon: rozборы biblických statí a pojmů. Vyd. 1. Editor Ema Suchá. Jihlava: Mlýn, 2006, 100 s. ISBN 80-864-9815-8.

HELLER, Jan. Hlubinné vrty: rozборы biblických statí a pojmů. 1. souborné vyd. Editor Ema Suchá. Praha: Kalich, 2008, 316 s. ISBN 978-80-7017-083-0.

BENEŠ, Jiří. Desítka: Desatero aneb deset slov o Bohu a člověku. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 2008, 218 s. ISBN 978-807-2551-774.

PÖHLMANN, Horst Georg a Marc STERN. Desatero v životě židů a křesťanů: dialog ortodoxního rabína a křesťanského teologa. Vyd. 1. Překlad Petr Gallus, Ondřej Macek. Praha: Vyšehrad, 2006, 197 s. Cesty, sv. 13. ISBN 80-702-1783-9.

BUBER, Martin. Já a ty. Vyd. 3., v Kalichu 1. Překlad Jiří Navrátil. Praha: Kalich, 2005, 164 s. Kairos (Kalich), sv. 2. ISBN 80-701-7020-4.

RENDTORFF, Rolf. Hebrejská bible a dějiny. Praha: Vyšehrad, 2003. ISBN 80-7021-634-4.

Vedoucí bakalářské práce:

doc. PhDr. Milan Exner, Ph.D.

Katedra filosofie

Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2013**

Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2014**

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Milan Exner, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 30. dubna 2013

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum:

Podpis:

Poděkování

Ráda bych poděkovala Mgr. Marii Holé, Th.D. za cenné rady, věcné připomínky a vstřícnost při konzultacích a vypracování bakalářské práce. Děkuji také doc. PhDr. Milanu Exnerovi, Ph.D. za odborný dohled a vedení při tvorbě zadání této práce.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá přínosem Desatera pro současného člověka. Práce popisuje Desatero přikázání a shrnuje jejich význam z pohledu židovství, křesťanství a soudobé společnosti. Jednotlivá přikázání jsou konfrontována s filozofickými díky M. Bubera, aj. Skrze historický, náboženský a filosofický kontext je umožněno hlubší pochopení významu Desatera ve vztahu k současníkovi.

Klíčová slova

Desatero, Dekalog, přikázání, Bůh, Hospodin, současnost, člověk, židovství, křesťanství

Annotation

The bachelor thesis addresses the contribution of the Decalogue to the contemporary man. The Ten Commandments are presented from the Jewish and Christian point of view and its claims are compared to the current society. The Commandments are throughout the thesis submitted to confrontation with the philosophical work of M. Buber and others. Historical, theological and philosophical contexts enable deep insight into the Decalogue and offer contemporary man a beneficial contribution in terms of understanding the Commandments.

Key words

Ten, Commandments, Decalogue, God, contemporary, man, Jewish, Lord, Christian

OBSAH

Úvod	9
1. Původ Desatera	10
1.1 Historický kontext zjevení Desatera	11
2. První přikázání	13
2.1 Osa Desatera v židovství	13
2.2 Vyvolení z milosti	14
2.3 Vnitřní osvobození	15
3. Druhé přikázání	17
3.1 Jediný Bůh	17
3.2 Víra základem křesťanství	18
3.3 Soudobé modly, obrazy	19
4. Třetí přikázání	22
4.1 Jméno Hospodina	22
4.2 Zneužití Božího jména	23
4.3 Oslovení – Ty, Ono	24
5. Čtvrté přikázání	26
5.1 Šabat	26
5.2 Den odpočinku	28
5.3 Samota podporující existenci	29
6. Páté přikázání	31
6.1 Úcta k předchozím generacím	31
6.2 Rodičovská autorita	33
6.3 Počátek mezilidských vztahů	34
7. Šesté přikázání	36
7.1 Nezavraždíš	36

7.2	Postoj k vraždě v NZ.....	37
7.3	Mezní případy zabití	38
8.	Sedmé přikázání.....	42
8.1	Zachování lásky	42
8.2	Církev jako nevěsta	43
8.3	Hodnoty manželství v současnosti	44
9.	Osmé přikázání	46
9.1	Krádež člověka.....	46
9.2	Převrat ve výkladu.....	47
9.3	Svoboda v současné společnosti	48
10.	Deváté přikázání	51
10.1	Svědectví před soudem.....	51
10.2	Biblická pravda.....	52
10.3	Život jako soudní řízení.....	54
11.	Desáté přikázání.....	56
11.1	Krádež způsobená dychtěním.....	56
11.2	Střežení vlastního srdce	57
11.3	Charakter „mít“ a „být“	58
	Závěr.....	60
	Seznam použitých zdrojů.....	61

Úvod

V průběhu studia na Fakultě přírodovědně-humanitní a pedagogické se autorka v rámci filozofických i jiných předmětů setkávala s celou řadou teorií vztahujících se k osobnosti člověka. Dané teorie se týkaly nejen vnitřních mechanismů, ale i soužití ve společnosti. Neustálá konfrontace s myšlenkami významných filozofů minulosti i současnosti postupně vyústila v úvahy nad vlastními životními postoji a hodnotami. V tu chvíli už filozofie, politologie a sociologie nebyly jenom vědecké disciplíny, ale podněty, které se vzájemně dotýkaly a vyvolávaly čím dál tím více otázek. Jak je to s životní filozofií jednotlivých lidí? Jde opravdu o jejich osobní záležitost, nebo to může ovlivnit i společnost v jejich okolí? Co naplňuje člověka a dává smysl jeho existenci? Na tyto otázky se v rámci humanitních věd nabízí nepřeborné množství odpovědí.

V předkládané práci se autorka zamýšlí nad jednou z možných odpovědí a nahlíží na osobnost člověka ve světle významného oddílu – Desatera. Tento text se stal základem křesťanství, jehož prostřednictvím byl formován etický základ evropské společnosti po několik posledních tisíc let. Snahou autorky je poukázat na Desatero jako na jednu z cest, kterou se může vydat i současný člověk. Práce si klade za cíl ukázat, že i přes své stáří tento kulturní a etický odkaz neztrácí na aktuálnosti a může oslovit nejen jedince, ale být dokonce velkým přínosem pro současnou společnost.

V průběhu práce je v rámci každého přikázání věnován prostor třem pohledům. Tím prvním je historický kontext vzniku daného textu a vztah židovství k Dekalogu jakožto ke směrovce života zbaveného otroctví. Druhým hlediskem je křesťanský pohled a jeho vliv na vývoj evropských morálních hodnot. Posledním úhlem pohledu bude Desatero vnímané prizmatem moderního člověka.

1. Původ Desatera

O dobu vzniku a autorství Desatera se zejména od druhé poloviny 19. až do počátku 20. století zajímala celá řada badatelů a teologů. V této skupině převládaly zejména dva protichůdné názory. S prvním přišel Julius Wellhausen působící převážně v 19. století. Wellhausen zastával stanovisko, že Desatero je pozdější dílo, které vzniklo v době velkých proroků a odráželo tehdejší mravní požadavky. Stejný názor sdíleli například i Rudolf Smendt, Bernhard Stade nebo Karl Marti. Ve 20. století přišel Hugo Gressmann s druhým názorem, že Dekalog má svůj původ už v Mojžíšově době. Tento názor inspiroval Martina Buber a André Nehera k přijetí stanoviska týkajícího se stáří Desatera. Autorství zkoumaného textu bylo přisuzováno Mojžíšovi nebo velkým prorokům. Pouze velmi konzervativní odborníci jako např. Ludwig Köhler se k autorství nevyjadřovali.¹

Pro danou práci však není zásadní, zda badatelé potvrzují, nebo vyvracejí pravdivost Bible a zkoumaného textu jako historického pramene. Na Dekalog se zde primárně nahlíží na základě kontextu jeho vzniku a působení na izraelský národ v rámci dějin.

Desatero se nachází na dvou místech Starého zákona, a to v Exodu 20. kapitole a 5. kapitole Deuteronomia. Jak zmiňuje Jiří Beneš, starší, méně obsáhlá verze v Exodu má zřejmě původ ve výkladu jeruzalémských kněží. Desatero v knize Deuteronomium na druhou stranu „pochází patrně z okruhu severoizraelské prorocké tradice“,² kde byla velmi aktuální vyprávění o vyvedení z Egypta. Pravděpodobně z tohoto důvodu se v dané verzi vyskytuje nejvýraznější rozdíl obou variant, tedy odůvodnění svčení dne odpočinku. Tato skutečnost bude blíže vysvětlena v rámci výkladu čtvrtého přikázání.

Jak již bylo výše uvedeno, práce bude vycházet z Desatera uvedeného v ekumenickém překladu Bible (ČEP)³. Citace veršů a odkazů bude v souladu s biblistickou praxí. Pro rozbor bude použita verze v Exodu (Ex 20,1–17), jakožto původní, starší literární zmínka Desatera, která byla následně rozšířena a pozměněna

¹ HELLER, J. *Hlubinné vrty: rozbor biblických statí a pojmů*. 1. souborné vyd. Praha: Kalich, 2008. ISBN 978-80-7017-083-0. S. 186–187.

² BENEŠ, J. *Desátka: Desatero, aneb, Deset slov o Bohu a člověku*. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 2008. ISBN 978-80-7255-177-4. S. 31.

³ *Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona : český ekumenický překlad*. 10. vyd., (8. přeprac.) [vyd.]. Překlad Miloš Bič, Josef Bohumil Souček. Praha: Česká biblická společnost, 1995. ISBN 80-858-1007-7.

v Deuteronomiu (Dt 5,6–21). Případné klíčové odlišnosti oproti znění v Deuteronomiu se budou uvádět u jednotlivých příkázání.

V této úvodní části je ještě důležité zmínit dvě lexikologické skutečnosti, týkající se originálního jazyka, díky kterým bude umožněn jiný pohled na zkoumaný text a jeho vztah k jedinci. Deset příkázání, jak je překládá ekumenická bible, se v originále nazývají deseti „slovy“.⁴ Hebrejščina, oproti ekumenickému překladu, umožňuje vnímat Dekalog jako slova nebo vyjádření. Nejedná se zde o příkazy nebo nařízení, nýbrž o text smlouvy, kterou uzavírá Hospodin s izraelským národem. Druhý rys originálního textu odhaluje jedinečný vztah stran oné smlouvy, postavení partnerů.⁵ Bůh promlouvá k Izraeli nikoli jako absolutní vládce k otroku, nýbrž z pozice partnera, který vidí již jeho proměněnou tvář. O této skutečnosti vypovídá tvar sloves vyskytujících se v Desateru. Ekumenický překlad sloves „nezabiješ, nesemilníš, nepokradeš“ je uveden v dokonavém vidu. V hebrejštině jsou však slovesa v následujícím tvaru: „nezabíjíš, nesmilníš, nekradeš“, což vyznívá jako zaslíbení. Záporná imperfekta, která jsou zde použita, znázorňují děj nadřazený subjektu, který poukazuje na samotný způsob chování. V textu se vypovídá o již proměněném svobodném účastníku smlouvy.⁶ Jak je tedy patrné z názvu daného biblického oddílu a v něm použitého tvaru sloves, Bůh nezamýšlel nové zotročení národa v podobě příkazů a morálního biče, nýbrž dal jisté směrovky ke svobodě. Hospodinovým záměrem byl vztah, který měl vést k jednání popsaném v Dekalogu.

1.1 Historický kontext zjevení Desatera

V prvním příkázání se Bůh představuje jako ten, kdo vyvedl Izrael z Egypta. Jak popisují události v Gn 45–50, Jákob a celá jeho rodina jde do Egypta za synem Josefem, aby přežili hladomor způsobený neúrodnými léty. Josef se díky Božímu vedení a požehnání stává druhým nejmocnějším mužem Egypta. Jákob i jeho potomci zde zůstávají i po odeznění neúrodných let a postupně se zabydlují v cizí zemi.

Po Josefově smrti a všech jeho bratrů, s nástupem nového faraona, „*který o Josefovi nevěděl*“, (Ex 1,8) začali Egyptané izraelský národ zotročovat. Po celá čtyři pokolení Izraelci trpěli tato příkoří, až dostali zprávu od Árona o Božím plánu

⁴ HELLER, J. *Hlubinné vrty: rozbor biblických statí a pojmů*. S. 183.

⁵ PÖHLMANN, H. G. a M. STERN. *Desatero v životě židů a křesťanů: dialog ortodoxního rabína a křesťanského teologa*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2006. Cesty (Vyšehrad). ISBN 80-702-1783-9. S. 18.

⁶ BENEŠ, J. *Desítka: Desatero, aneb, Deset slov o Bohu a člověku*. S. 22.

vysvobození skrze Mojžíše. (Ex 3,17) V Ex 5 je uvedeno, že faraon odmítal národ propustit, Mojžíš proto byl nucen uvalit na Egypt celou řadu pohrom. (Ex 5,2) Aby Bůh ukázal svoji moc a oslavil se uprostřed Izraele, bylo na Egypt sesláno deset ran v podobě zkažených vod, přemnožení žab, komárů, much, dobytčího moru, vředů, krupobití, kobylek, temnoty a poslední zničující rány. (Ex 7,20–10,23) Tou ránou bylo usmrcení všech prvorozených mužského pohlaví, lidí i zvířat. Anděl smrti minul jediné ty domy, kde v onu noc byly veřeje dveří potřeny krví beránka. (Ex 11,1–12,13)

Egypt opustili pouze ti, kteří udělali krok víry a splnili příkaz oběti beránka. I po vyjití z Egypta se faraon pokusil dohnat Izrael a vrátit jej zpět, což bylo dalším podnětem pro zjevení Boží moci; Izraelci „suchou nohou“ přešli moře, a když se je Egypťané pokusili dohnat, byli usmrceni přívalem vod. (Ex 14,5–29) Ani po této události Hospodin nepřestával vést Izrael a činit zázraky jako například seslání křepelek, many nebo vytvoření pramene vody ve skále. (Ex 16,1–17,16) Následně Bůh přivedl národ k hoře Sínaj, kde prostřednictvím Mojžíše zjevil Desatero. (Ex 19,3)

2. První přikázání

„Já jsem Hospodin, tvůj Bůh; Já jsem tě vyvedl z Egyptské země, z domu otroctví.“ (Ex 20, 2)

2.1 Osa Desatera v židovství

Židovství vnímá tzv. první slovo, představení Hospodina a zprávu o vyvedení z Egypta, jako hlavní oddíl Dekalogu. Je považováno za výchozí bod všech ostatních přikázání, úhel pohledu, ze kterého je potřeba vnímat zbývající části Desatera. První přikázání ukazuje, že Desatero není pouze souborem pravidel, nýbrž smlouvou Vysvoboditele a vyvoleného národa.

„Já jsem Hospodin“ je výrok, kterému lze plně porozumět pouze analýzou originálního znění. Sloveso „být“ se v hebrejštině používá výhradně ve vztahu k někomu. Profesor Heller se proto domnívá, že pro správné pochopení první části Dekalogu by vhodnější překlad zněl následovně: „Jsem ten, který je s tebou.“⁷ Hospodin se v úvodním slovu k vyvedenému lidu staví do pozice osoby, která je definována vztahem k člověku. Vztahem vzniklým z iniciativy Boha. Izrael si ne zvolil uctívání jednoho z tehdejších bohů nebo příslušnost k určitému náboženství. Hospodin sám si je napřed vybral a dal jim právo volby, které se pro vyvedené mohlo stát krokem do nového života, ke svobodě. Formulované vysvobození, jak zmiňuje Jiří Beneš, je potvrzením náklonosti a lásky Boha, jehož důkazem je vykonaný čin – vyvedení.⁸ Právě láska je podle celé řady rabínů ústřední zvěstí, kterou lze spatřit na pozadí všech textů Tóry. Rabín Hilel říká: „Miluj svého bližního jako sám sebe, to je v Tóře hlavní věc. Zbytek je jen komentář.“⁹

Vyvedením z Egypta Hospodin nejdříve zjevuje svoji lásku k izraelskému národu a následně skrze přikázání vybízí k uplatňování lásky nejen ve vztahu k Bohu samotnému, ale i k bližním. Skutek vysvobození je mocným oslovením vyvoleného národa, neboť se jedná o největší událost v dějinách Židů. Četné připomínání zmíněné události prostřednictvím svátků a předávání příběhu následujícím generacím potvrzuje jedinečný význam vysvobození. „*Ten den vám bude dnem pamětním, budete jej slavit jako slavnost Hospodinovu. Budete jej slavit po všechna svá pokolení. To je provždy*

⁷ HELLER, J. *Hlubinné vrty: rozbor biblických statí a pojmů*. S. 194.

⁸ BENEŠ, J. *Desítka: Desatero, aneb, Deset slov o Bohu a člověku*. S. 57.

⁹ PÖHLMANN, H. G. a M. STERN. *Desatero v životě židů a křesťanů*. S. 20.

platné nařízení.“ (Ex 12, 14); „ [...] právě toho dne jsem vyvedl vaše oddíly z egyptské země. Na tento den budete bedlivě dbát. To je provždy platné nařízení pro všechna vaše pokolení.“ (Ex 12, 17) Dokonce již Abrahamovi Bůh předpověděl vyvedení: „*Tu Hospodin Abramovi řekl: „Věz naprosto jistě, že tvoji potomci budou žít jako hosté v zemi, která nebude jejich; budou tam otročit a budou tam pokořováni po čtyři sta let. Avšak proti pronárodu, jemuž budou otročit, povedu při. Potom odejdou s velkým jméním.“*“ (Gn 15, 13-14).

2.2 Vyvolení z milosti

V křesťanství je zvěst o vyvedení brána jako úvod, který předchází první přikázání „*Nebudeš mít jiného Boha mimo mne.*“ (Ex 20, 3). Luther však nesouhlasí se zařazením oddílu o vyvedení pouze do historického kontextu doby. I celá řada současných teologů je přesvědčena, že zvěst o vysvobození z otroctví je zásadním korpusem ostatních přikázání i pro křesťany.¹⁰ Slovy Pöhlmanna, daná část je „světlem bez něhož by ostatní přikázání zůstala temná“,¹¹ neboť se zde zjevuje Boží milost, která předchází skutky člověka. Stejně tak jako Hospodin vysvobodil Židy z otroctví, i Ježíš Kristus vykoupil křesťany a spasil je krví z duchovního otroctví hříchu.¹²

Právě myšlenka spasení z milosti, nikoli ze skutků, je určitou červenou nití, která se táhne celou Biblií. Ještě Abrahamovi Bůh zaslíbil: „*Převelice tě rozplodím a učiním z tebe pronárody, i králové z tebe vzejdou. [...] A tobě i tvému potomstvu dávám do věčného vlastnictví zemi, v níž jsi hostem. [...] Ty i tvoje potomstvo budete mou smlouvu zachovávat ve všech pokoleních.*“ (Gn 17, 6–9) Na základě Božího rozhodnutí lidé, kteří ještě nebyli narození a nevykonali nic „vyvolení hodného“, obdrželi v Božích očích významné postavení. V NZ Bůh říká: „*Ne vy jste vyvolili mne, ale já jsem vyvolil vás a ustanovil jsem vás, abyste šli a nesli ovoce a vaše ovoce aby zůstalo.*“ (Jn 15, 6) Apoštol Pavel říká: „*Ale ten, který mě vyvolil už v těle mé matky a povolal mě svou milostí...*“ (Ga 1, 15)

Duchovní vyvedení z otroctví hříchu, Boží milost v životě člověka má moc se projevit pouze skrze víru v oběť Ježíše Krista a vírou v existenci nového člověka zproštěného hříchu. „*Co je staré, pominulo, hle je tu nové*“ (2K 5,17) Případy, kdy člověk navenek vyznal hříšnost, činil pokání, ale následně nedošlo k žádné proměně

¹⁰ PÖHLMANN, H. G. a M. STERN. *Desatero v životě židů a křesťanů*. S. 29.

¹¹ Tamtéž. S. 30.

¹² Tamtéž. S. 31.

života, nejsou výjimečné. Kristus v celé řadě uzdravení kladl důraz nejdříve právě na odpuštění hříchů a vnitřní obnovu. Tělesné uzdravení pak bylo určitým bonusem do nového života.

Starozákonní příběh Izraelitů je podobenstvím, kdy např. skrze touhu po vytvoření zlatého telete se projevila absence vnitřního vysvobození z otroctví. Projevil se tak ryze tělesný akt vyvedení z Egypta, který měl s novým životem zamýšleným Bohem málo společného. Základem proměny, vyvedení, je pokání. Touha začít nově žít, vykročit z Egypta je prvním a nezbytným krokem k pozitivnímu posunu, k životu, který je charakterizován Desaterem.

2.3 Vnitřní osvobození

Může v souvislosti se dvěma zmíněnými náboženstvími první přikázání oslovit dnešního člověka? Ačkoliv zvěst úvodního slova zní v současnosti poměrně neaktuálně, příběh o vyvedení z Egypta má při bližším zkoumání jistě moc člověka pozastavit. Bůh mocně zasahuje do osudu izraelského národa, předurčeného být v otroctví. Předchozích čtyři sta let otroctví je ukončeno a dějiny se začínají psát v jiném prostředí, za jiného postavení Izraelců. Klíčové je však to, že Židé dostali právo volby, zda odejít, či zůstat v Egyptě.

Židé v souvislosti s etymologickým významem slova „mácór“ vnímají Egypt jako „zemi opevnění“. Z teologického hlediska se jedná o místo, „kde se člověk opevňuje a zatvrzuje proti Bohu“.¹³ Současný člověk žijící na evropském kontinentě, ačkoliv může být politicky, kulturně i nábožensky svobodný, může být vnitřně svírán otroctvím. Jedním z druhů zotročení, se kterým se lidstvo neustále potýká, je neschopnost odpuštění.

Jedná se o problém omezující nemalou skupinu lidí, kterému se v psychologii věnuje značná pozornost. Prof. J. Křivohlavý popisuje řadu případů, kdy lidé na smrtelném lůžku místo smíření a trávení posledních dnů s rodinou, se trápí nenávistí. Vzpomínají na bolest způsobenou před dávnými lety např. okradením, znásilněním, zradou. Pocity nenávisti a zloby mohou být tak velké, že mají ničivý dopad na celý život. Existuje však únik ze zmíněné situace? Někteří zaplňují srdce nenávistí a touhou po pomstě, jiní zas se snaží zapomenout v domněnce, že tím odpouštějí. Antropolog Houston Smith je přesvědčen, že správné „odpuštění je způsob, jak zabránit tomu, aby

¹³ HELLER, J. *Hlubinné vrty: rozbor biblických statí a pojmů*. S. 195.

nám minulost diktovala, jak má vypadat budoucnost.“¹⁴ Ze své podstaty je neodpuštění vnitřním otroctvím. Proces proměny pak začíná rozhodnutím vykročit do svobody, tak jako tomu bylo u Izraelského národa.

Důvěrný vztah s Bohem, který se začíná budovat po vyvedení, má bezesporu výrazný dopad na osobu člověka. Vliv tohoto vztahu může být v současné době vnímán jako hrubý přestupek proti osobní svobodě. M. Buber však ve svém díle zmiňuje zajímavou skutečnost, že „člověk je o to osobnější, čím silnější je v něm Já z Já-Ty“.¹⁵ Kým může být podle autora Ty? Buber určuje tři sféry Ty, způsoby existence „světa vztahu.“ Příroda, interakce mezi lidmi a život s „duchovními jsoucnostmi“. Zmíněné podoby Ty, jak popisuje autor, pouze částečně odráží skutečné, věčné Ty – Boha.¹⁶

Díky působení věčného Ty se v člověku formuje osobnost. Kromě osobnosti Buber rozlišuje další tzv. pól lidství, kterým je individualita. Zmíněné dva póly jsou výsledkem vztahů s Ono nebo Ty. Individualitu tak lze rozeznat pouze v kontrastu s jinými individualitami, ve vztazích s Ono. Na druhou stranu nalezení sebe sama, budování osobnosti je možné jedině skrze interakci s Ty.¹⁷

Právě tato myšlenka je nezbytným počátkem cesty ke svobodě. Věčné Ty se odkrývá v prvním „slově“ a nabízí vztah, který se stává výchozím bodem všech následujících přikázání. Ze stejného důvodu je v židovství první oddíl považován nikoli za úvod, nýbrž za nejdůležitější část celého Dekalogu.

¹⁴ KŘIVOHLAVÝ, J. Odpuštění. *Psychologie dnes*. 2002, 8(4), 20–21. ISSN 1212-9607. S. 21.

¹⁵ BUBER, M. *Já a ty*. Vyd. 1. Olomouc: Votobia, 1996. Velká řada. ISBN 80-7198-042-1. S. 53.

¹⁶ Tamtéž. S. 9.

¹⁷ Tamtéž. S. 52.

3. Druhé přikázání

Nebudeš mít jiného boha mimo mne. Nezbrazíš si Boha zpodoběním ničeho, co je nahoře na nebi, dole na zemi nebo ve vodách pod zemí. Nebudeš se ničemu takovému klanět ani tomu sloužit. Já jsem Hospodin, tvůj Bůh, Bůh žárlivě milující. Stíhám vinu otců na synech do třetího i čtvrtého pokolení těch, kteří mě nenávidí, ale prokazují milosrdenství tisícům pokolení těch, kteří mě milují a má přikázání zachovávají. (Ex 20, 3-6)

3.1 Jediný Bůh

V dané části již začínají přikázání Dekalogu charakterizující osvobozeného člověka a jeho nové postoje a skutky. První bod, který se zde definuje, je absence jiného Boha. Hospodin si jistě byl vědom vlivu egyptských modloslužeb a obětí na Izraelity. Po celé čtyři generace přebýval národ v zemi, kde viděl život, který se diametrálně lišil od vzoru praotců. Jak se následně ukázalo, s postupem času se uctívání bohů pro Izrael stalo do jisté míry normálním jevem. O této skutečnosti vypovídá požadavek týkající se vytvoření zlatého telete, které mělo symbolizovat Hospodina. I poté, co se Bůh zjevil skrze Desatero, Mojžíšova čtyřiceti-denní absence stačila k tomu, aby se ukázalo neproměněné srdce národa. „Když lid viděl, že Mojžíš dlouho neseštuje z hory, shromáždil se k Áronovi a naléhali na něho: „Vstaň a udělej nám boha, který by šel před námi. [...] Áron připravil formu a odlil z toho sochu býčka. A oni řekli: „To je tvůj bůh, Izraeli, který tě vyvedl z egyptské země.“ (Ex 32, 1–4)

Bůh věděl, do jaké míry bylo srdce Izraele ovlivněno modloslužbou, proto hned ve druhém přikázání zmiňuje klíčový bod víry. Originální znění „nebudeš mít“, jehož doslovným překladem je „nebude pro tebe“, „nebude tobě“, účastníku smlouvy již svým tvarem poukazuje na nezbytnou absenci jiného boha v srdci než Hospodina.¹⁸ Vysvoboditel si vyhrazuje absolutní právo na jedinečné místo v životě národa a zaplňuje prostor v srdcích židů, které dříve patřilo Egyptu a životu v otroctví.

I přes velikou lásku k národu a přistoupení na důvěrný vztah se Bůh v druhém přikázání zároveň vymezuje proti zobrazování své osoby. Sblížení ve vztahu je přijatelné, Izrael však nesměl zapomínat na Hospodinovu svatost. Dříve zmíněnou událost, která se vztahovala k odlitku zlatého telete, předcházela výstup Mojžíše na Sinaj.

¹⁸ HELLER, J. *Hlubinné vrty: rozbor biblických statí a pojmů*. S. 196.

Izraelský národ, ani starší spolu s Áronem však nesměli blíže přistoupit k Bohu. (Ex 24, 1–2) Hospodin si tak nejen fyzicky, ale i duchovně zachovává patřičný odstup mimo jiné díky zákazu zobrazování. Jak vysvětluje Stern, neviditelný Bůh, který není zhmotněn v podobě sochy či obrazu zůstává nedosažitelným a do jisté míry i tajemným.¹⁹ V osobě Hospodina se pro židy snoubil nejen vysvoboditel, partner ve smlouvě, ale i nedosažitelný Bůh.

Druhá část přikázání týkající se Božího trestu na první pohled odporuje vlídnému postoji prvního „slova“. Jaký je význam zde poznamenaného výroku „stíhám viny i do čtvrtého pokolení“? Podle Sterna je však v pozadí daného přikázání láska a prokazování milosrdenství, stejně jako i ve zbývajících přikázáních Desatera. Heller parafrázuje druhou část přikázání následně: „Boží hněv sahá nanejvýš do čtvrté generace, kdežto Boží milosrdenství a věrnost až do tisíce generací.“²⁰ Rabín uvádí, že daný výrok je vyřčen v jistém zoufalství a je motivován žárlivostí, vášnivostí, která vždy patří k pravé lásce.²¹ Láska však může dojít naplnění a realizace pouze tehdy, když je opětována. Přáním a záměrem Hospodina je blízký vztah se člověkem, v jehož srdci nebudou mít místo jiní bohové.

Příkladem osoby, se kterou měl Bůh důvěrný vztah, je David. Tóra o něm říká, že byl mužem podle Božího srdce. (1S 13,14) Davidova výjimečnost však nebyla v tom, že nehřešil, naopak. Izraelský král se poddal pokušení a spal s krásnou Bat-šebou. Následně, ve snaze zakrýt hřích dal příkaz poslat jejího manžela, jednoho ze svých nejvěrnějších velitelů, na jistou smrt. (2S 11,1–24) David, zaslepen hříchem, neviděl svoji vinu a teprve prorok Nátan skrze podobenství ukázal králi jeho pravou tvář. (2S 12,1–15) Následně si David uvědomil závažnost svých hříchů a pokorně se v pokání vydal do Božích rukou. „*Svůj hřích jsem před tebou přiznal, svoji nepravost jsem nezakrýval, řekl jsem: „Vyznám se Hospodinu ze své nevěrnosti.“ A ty jsi ze mne sňal nepravost, hřích můj.*“ (Ž 32,5) Ačkoliv David po zbytek života sklízel ovoce svého hříchu, v Božích očích byl obnoven. Stal se tak příkladem požehnaní do tisíce pokolení.

3.2 Víra základem křesťanství

Ačkoliv židovství i křesťanství spojuje velké množství stejných názorů na Desatero, existuje zde rozdílný pohled na druhé přikázání. Důvodem nesouladu v dané otázce je

¹⁹ PÖHLMANN, H. G. a M. STERN. *Desatero v životě židů a křesťanů*. S. 56.

²⁰ HELLER, J. *Hlubinné vrty: rozbor biblických statí a pojmů*. S. 201.

²¹ PÖHLMANN, H. G. a M. STERN. *Desatero v životě židů a křesťanů*. S. 63.

Ježíš Kristus, který se ve svých kázáních ztotožňoval s Bohem, a tedy sloužil jeho obrazem. „*On je obraz Boha neviditelného, prvorozený všeho stvoření.*“ (Ko 1,15) Pöhlmann zmíněnou skutečnost vysvětluje vlastností obrazů, které ze své podstaty „skrývají skutečnost“. Kristus je ukazatelem na Boha, který znázorňuje osobu Hospodina. Děje se to částečně, neboť plnou podstatu Boha nelze obsáhnout.²²

Právě absence obrazů podporuje ukotvení ve víře, která, jak bylo dříve zmíněno, je základem křesťanství. Bůh je ve své podstatě neviditelný. V opačném případě by „tak dokazatelný Bůh znamenal konce víry.“²³ O důležitosti víry se mluví napříč celou Bibli počínaje Abrahamem a vírou pro vykročení do nové zaslíbené země, (Gn 12,1–4) přes Davida, který se ve víře postavil Goliášovi (1S 17,45–49), až po Petra, jehož víra selhala při přejití jezera. (Mt 14,30) Kristus dokonce spojoval víru se spasením. (Lk 17,19)

Duchovní život se z velké většiny odehrává uvnitř jedince způsobem, který není možné vždy obsáhnout a uchopit. Mnohdy je v člověku zakotvené vnímání – neuvěřím, dokud nevidím. V podobenství o boháči a Lazarovi se výstižně popisuje vlastnost lidské povahy. Boháč byl přesvědčen, že díky příchodu z mrtvých vstalého Lazara jeho bratři uvěří a budou zachráněni. Abraham však bohatému řekl: „*Neposlouchají-li Mojžíše a Proroky, nedají se přesvědčit, ani kdyby někdo vstal z mrtvých.*“ (L 16, 19–31)

Příkladem zázraků, které nevedly k upevnění víry izraelského národa, jsou skutky učiněné během vyvedení z Egypta. Počínaje Egyptskými ranami, přes ohnivý a oblačný sloup a překročení moře. Ani celá řada dalších zázraků v poušti nepomohla vyvedeným k víře a pevnému následování Hospodina.

Snaha o zhmotnění Boha je nepřijatelná a zajisté narušuje správné vnímání člověka. V kázáních Ježíše však lze spatřit určitou obdobu obrazů, které naopak podporují víru, podhalují osobu Boha a objasňují duchovní zákony. Jedná se o podobenství. „*Ježíš jim řekl: „Můžete chtít, aby se hosté na svatbě postili, když je ženich s nimi?*“ (L 5,34) „*Já jsem dobrý pastýř; znám své ovce a ony znají mne.*“ (Jn 10,14)

3.3 Soudobé modly, obrazy

V pojetí moderního člověka existuje určitá tendence vnímat náboženství pouze jako prostředek duchovního růstu, vnitřního naplnění a hlavně vlastní realizace. Do jisté míry

²² PÖHLMANN, H. G. a M. STERN. *Desatero v životě židů a křesťanů*. S. 62.

²³ Tamtéž. S. 52.

je to oprávněné. V daném oddíle však Bůh, za účelem dosažení plnohodnotného vztahu se člověkem, určuje hranice vztahu.

Příkázání, kromě zvěsti pro zbožné lidi, ve své podstatě má mnoho co říci i současné osobě. Existence jediného Boha v životě člověka přináší osvobození od jiných model, které spoutávají a zkreslují pravdivé vnímání světa. Jedním z nejzřejmějších, v dnešní době aktuálních problémů, jsou peníze. Existence člověka je na jedné straně závislá na této měně, na druhé straně se však může jedinec touhou po nich nechat plně zotročit. Tento pradávný problém lidství např. posloužil podnětem ke známému komediálnímu dílu Moliéra – *Lakomec*, kde pro Harpagona v žebříčku hodnot jeho dvě dcery zřetelně zaostávaly za penězi. Přestože se nejedná o současné dílo, jeho zvěst je srozumitelná a blízká i soudobému člověku.

Příkladem jiné modly, která jde často ruku v ruce s penězi je touha po moci, jejíž působení může stravovat celou osobu člověka a stát se posedlostí. V díle *Ty a Já* se zmiňuje Napoleon jako příklad člověka, který má nenasytnou touhu po moci a ovládnutí co největšího množství lidí, zemí. Buber píše, že pokud jedinec dosáhne moci, neškodí již v nenasytnosti pouze sobě, nýbrž se stává „démonickým Ty milionů.“²⁴ Byl falešným bohem, který odpovídal na oslovení Ty slovem Ono a nemohl přinést do života lidí nic jiného než zklamání a zhoubu. Ve druhém příkázání, hned po zvěsti o vyvedení z Egypta, Hospodin varuje před jinými bohy, aby jedinci znovu neupadli do otroctví.

Přínos zvěsti obsažené v prvním příkázání se neomezuje jenom na jednotlivce, nýbrž skrývá nezanedbatelnou hodnotu i pro celou společnost. Přijetí Desatera na osobní úrovni vedlo k niterné proměně jedince. Skrze vztah s Hospodinem si účastník smlouvy přijímal příkázání za svá. S nárůstem jedinců, kteří mají takto přijaté a upevněné etické hodnoty, zároveň narůstá úroveň svobody v jejich společnosti. Jednotné niterné přesvědčení jednotlivců v základních etických otázkách se stává ochranou celého národa a zárukou jediného morálního měřítka.

Druhým bodem obsaženým v příkázání je zákaz zobrazování Boha. Hospodina nelze omezit, nelze jej vtěsnat do žádné lidské míry ani „učinit předmětem myšlení“, jak zmiňuje Buber.²⁵ Věčné Ty se ze své podstaty nemůže stát Ono, člověk však stále

²⁴ BUBER, M. *Já a ty*. S. 55.

²⁵ Tamtéž. S. 88.

znovu ve své mysli z Boha činí Ono tím, že jej touží vlastnit. Často jedinec usiluje věčné Ty zařadit do „časové a prostorové kontinuity.“²⁶

Jinou z interpretací tohoto přikázání je i okolní svět v podobě obrazů a jeho dopad na jedince. V moderní době se vše kolem nás hemží nesčetnými obrazy. Média, reklamy, filmy – to vše lze málokdy ovlivnit a zabránit jejich působení na lidské vnímání. Současný člověk se však nutně nemusí klanět věcem, které jsou zprostředkované okolním světem. Obraz v podobě masově vytvářeného názoru se může stát životním naplněním a cílem člověka. Obrazy domů, aut a dovolených mohou výrazně ovlivnit koncept života, hodnot. Ovlivněn zmíněnými skutečnostmi člověk může celoživotně stíhat cíle, které se až na sklonku let ukáží jako nenaplnující a zbytečné.

Tvůrcem svérázných obrazů v podvědomí je dokonce sám člověk. Utváření představ o lidech, se kterými je jedinec v kontaktu, se často děje na podvědomé úrovni. Onu tendenci znázornil B. Brecht následujícím příběhem: „„Co děláte?“ byl dotázán pan K., „když máte nějakého člověka rád?“ „Udělám si o něm obraz,“ řekl pan K., „a snažím se, aby se mu podobal.“ „Kdo? Obraz?“ „Ne,“ řekl pan K., „ten člověk.““²⁷ Stejného názoru je i Stern, když říká, že z důvodu silné představy o člověku můžeme jeho podstatu přestat vnímat.²⁸ Zmíněný pan K. se nikdy nedočká opětované lásky. Důvodem je obraz, klec, do které má tendenci napasovat člověka, kterého má rád. Přikázání tak varuje před formováním vlastních představ, neboť jsou neslučitelné se svobodnými, upřímnými vztahy.

²⁶ BUBER, M. *Já a ty*. S. 88–89.

²⁷ LOCHMAN, J. M. *Desatero: směrovky ke svobodě : nástin etiky pod zorným úhlem Desatera*. 1. čes. vyd. Praha: Kalich, 1994. ISBN 80-701-7828-0. S. 43.

²⁸ PÖHLMANN, H. G. a M. STERN. *Desatero v životě židů a křesťanů*. S. 61.

4. Třetí přikázání

„*Nezneužiješ jména Hospodina, svého Boha. Hospodin nenechá bez trestu toho, kdo by jeho jména zneužíval.*“ (Ex 20,7)

4.1 Jméno Hospodina

Pro definici a objasnění pojmu „jméno“ používá Beneš sousloví „šifra identity“.²⁹ Lochman jej nazývá „zpřítomněním skutečnosti“³⁰ a podle Hellera jméno „obsahuje samu podstatu a sílu jeho nositele“.³¹ Tvar slovesa použitý v daném přikázání souvisí s celistvým, partnerským konceptem Desatera. V originálním znění je slovo „neneš“, které jako i v ostatních přikázáních nemá za úkol nařídit způsob chování, ale poukazuje na aktuální stav vysvobozeného jedince, na nový vzorec chování Izraelitů. Na rozdíl od okolních národů, kde se ve velké míře praktikovalo magické přivolávání jména za účelem ovládnutí božstva,³² se Židé ve vztahu k Hospodinu měli podobných rituálů vyvarovat. Souvislost jména a ovládnutí se zmiňuje už v knize Genesis. Po stvoření Adama mu Bůh dává za úkol pojmenovat polní zvěř, ptactvo a dobytek. (Gn 2,19–20)

O obecném významu a roli jména v životě člověka vypovídá také židovská tradice. Novorozencům se vybírají nikoliv běžná jména z kalendáře, nýbrž se ve velké většině dávají např. vyznavačská jména (Elijáš – můj pán je Bůh) nebo do jména promítají rodiče okolnosti narození (Benjamín). Sám Hospodin přejmenovává svého služebníka Abrama na Abrahama, což znamená Otec množství, (Gn 17,5) Jákoba nazývá Izrael – Boží Bojovník (Gn 32,29) a jméno Hošea mění na Jozue – Hospodin je spása. (Nu 13,16)

Jméno, kterým se Bůh definuje v daném kontextu je JHVH (tetragram). Překlad zní takto: „Hospodin je Bůh tvůj.“³³ V otázce Božího jména Židé vždy pečlivě dbali na okolnosti a způsob oslovení. Tetragram podle tradice zazníval z úst velekněze pouze jednou ročně v Jeruzalémském chrámu na svátek Jom kipur. Se zničením chrámu již nebyla příležitost vyslovovat tetragram a dalším generacím se Boží oslovení předávalo pouze v písemné podobě. Způsob vyslovování Jména proto v dnešní době není znám.

²⁹ BENEŠ, J. *Desítka: Desatero, aneb, Deset slov o Bohu a člověku*. S. 119.

³⁰ LOCHMAN, J. M. *Desatero: směrovky ke svobodě*. S. 49.

³¹ HELLER, J. *Hlubinné vrty: rozbor biblických statí a pojmů*. S. 203.

³² Tamtéž. S. 202.

³³ BENEŠ, J. *Desítka: Desatero, aneb, Deset slov o Bohu a člověku*. S. 118–119.

Při čtení Tóry se však můžeme setkat s celou řadou dalších jmen, kterými Židé oslovují Hospodina. Události spojené s vyvedením z Egypta poukazují na jméno „Hospodin zástupů“, Adonaj Ceva'ot (Ex 12,41). Bůh, v hebrejštině El, je tvarem, který se vyskytuje ve spojení s přívlastky. Oslovení El Eljon – Bůh nejvyšší, můžeme nalézt v knize Genesis. (Gn 14,18) Jiným často používaným jménem je El Šadaj, tedy Bůh všemohoucí. (Gn 14,18)

Boží jména se velmi často vyskytují v modlitbách, které jsou jedním z klíčových rysů židovství. Stern dokonce nazývá judaismus „náboženstvím modlitby“. Rabín dodává, že v žádném jiném náboženství nelze najít tak rozsáhlé modlitby jako v ortodoxním židovství. V těžkých situacích během pronásledování a vyvražďování bylo vzývání Boha a zpívání Š'ma jediným povzbuzujícím úkonem, díky kterému mysl Židů zůstávala silná i přes těžkosti, kterými museli jako národ projít.³⁴

4.2 Zneužití Božího jména

Plnění daného přikázání se může na první pohled jevit jako jednoduché: vyhnout se prázdnému vyslovování Božího jména. O jeho závažnosti a hloubce však vypovídá už jen to, že se dostalo do seznamu klíčových slov, která Bůh ve své smlouvě sdělil Izraeli. Důležitost přikázání je podpořena zmínkou trestu. Nezachování, opovrhování tímto přikázáním může vést a vedlo k fatálním chybám v historii lidstva.

Rané křesťanství si jistě bylo vědomo Boží velikosti a ve světle Kristových kázání učedníci skutečně usilovali o biblické chápání Boží osoby. Ve Skutcích apoštolů se zmiňuje místo přebývání Hospodina „*Mým trůnem je nebe a země podnoží mých nohou! Jaký chrám mi můžete vystavět, praví Hospodin, a je vůbec místo, kde bych mohl spočinout?*“ (Sk 7,49) Ve Zjevení se poukazuje na způsob oslavy Boha „*A bez ustání dnem i nocí volají: „Svatý, svatý, svatý Hospodin, Bůh všemohoucí, ten, který byl a který jest a který přichází.“*“ (Zj 4,8)

Lidská snaha se oslavit skrze použití Božího jména nejednou v historii způsobila „pošpinění“ Hospodina v očích lidí. Jedním z takových příkladů jsou křížácká tažení, která začala v 11. století za účelem osvobození svatého Jeruzaléma od muslimů.³⁵ I přestože v roce 1308 byl řád templářů zrušen, Němečtí rytíři do 16. století bojovali na

³⁴ PÖHLMANN, H. G. a M. STERN. *Desatero v životě židů a křesťanů*. S. 70.

³⁵ BRIDGE, A. *Křížové výpravy*. 1. vyd. Překlad Marie Kreysová. Praha: Academia, 1995. ISBN 80-200-0512-9. S. 73.

území Baltského pobřeží a Johanité až do roku 1800 vedli boj proti nevěřícím na Maltě.³⁶

Druhým výrazným prvkem katolické církve byla inkvizice. Narůstající vliv celé řady heretických hnutí, ohrožení vlastní autority i šíření křesťanství způsobilo zrod inkvizice. Tribunály za dobu své existence od počátku 13. století až do roku 1826, kdy byl likvidován poslední „kacíř“, po sobě zanechaly desetitisíce popravených lidí.³⁷ Jedná se tak o jeden z nejméně výrazných ničivých příkladů lidské svévole, jejíž věrohodnost byla podpořena pečetí Božího jména.³⁸

Na rozdíl od zbylé části Desatera přikázání obsahuje zmínku Božího trestu, pokud někdo zhřeší proti Hospodinovu jménu, což naznačuje závažnost přikázání. Páchání zla v Božím jménu nejen špiní Jeho čest a slávu, ale brání lidem ve správném vnímání Hospodina. Heller vidí jasnou spojitost prvních tří přikázání a vnímá je jako jeden celek, který se v jednotlivých bodech navzájem doplňuje. Dohromady pak tvoří určitou hradbu proti nevhodnému pochopení Boží osoby a vztahu k Hospodinu. Krátkým vystižením prvních tří přikázání bude podle Hellera následující charakteristika Boha: „jedinečný, nepostizitelný, nemanipulovatelný.“³⁹

4.3 Oslovení – Ty, Ono

Když dnešní člověk slyší třetí přikázání, jistě si jej vyloží ve smyslu zákazu použití Božího jména, jako vsuvky, zvolání, citoslovce. Moderní člověk, který není nábožensky založený, si nedělá starosti s tím, zda je vyslovování jména nadarmo přijatelné, nebo ne. Pokud se však použije například za nevhodných souvislostí jméno milované osoby, probouzí se pocit hněvu a pobouření. Třetí přikázání se může v současnosti vnímat jako Boží projev pýchy nebo bod zbavený smyslu. Pocity, které jsou v příkladu lidské situace vyvolány, však ukazují na skutečnost, že neuvážené použití jména je důkazem neúcty a zasahuje do hloubky duše, neboť ve jménu je zakódovaná identita osoby.⁴⁰ Nevhodný přístup prostřednictvím oslovení není jenom proviněním proti druhému, ale také přináší škodu samotnému člověku.

³⁶ DUGGAN, A. *Křížácké výpravy*. 1. vyd. Praha, 1973. S. 210.

³⁷ CHALUPA, J. *Inkvizice: stručné dějiny hanebnosti*. Vyd. 1. Praha: Aleš Skřivan ml., 2007. Karavela. ISBN 978-80-86493-22-0. S. 7–8, 23.

³⁸ PÖHLMANN, H. G. a M. STERN. *Desatero v životě židů a křesťanů*. S. 65.

³⁹ HELLER, J. *Hlubinné vrty: rozbor biblických statí a pojmů*. S. 204.

⁴⁰ BENEŠ, J. *Desítka: Desatero, aneb, Deset slov o Bohu a člověku*. S. 119.

Buber, představitel dialogického proudu filozofie, mluví o způsobu oslovování, které se děje na podvědomé úrovni. Oslovení protějšku zároveň určuje podstatu jedince: Já-Ono a Já-Ty. Nelze existovat jako oddělená bytost, nýbrž pouze ve vztahu k Ono nebo Ty. Říše slova Ono sjednocuje činnosti, podstatou kterých je vždy „něco“. Autor má na mysli nějaké pocity, vnímání, touhy související i s lidmi, proti kterým se Já vyhrazuje. Já z Já-Ono tedy vzniká oddělením. „Ono existuje jen proto, že hraničí s jinými.“⁴¹

Pokud však jedinec říká Ty, zbavuje se veškerých hranic a vstupuje do vztahu. Vztahu, který se děje v prostoru a čase, zbaven veškerých zkušeností. Právě předešlé zakoušení otevírá člověku svět, jehož podstatou je Ono. Zkušenost z náboženských praktik, které Židé spatřovali ve svém okolí, bránilo skutečnému vztahu s Bohem a zkreslovalo pravou podstatu světa. „Zkušenost je v zakoušejícím ne mezi ním a světem.“⁴² Hospodin skrze třetí přikázání a zákaz vyslovování Jména nabádá Izrael ke vztahu, k setkání. „O Ty nevíme nic ze zkušenosti, ale víme o něm vše v setkání.“⁴³

Buber zmiňuje, že věčné Ty ze své podstaty nemůže degradovat do Ono. Lidé však ze zkušenosti „byli stále silněji puzeni myslet a mluvit o svém věčném Ty, jako by to bylo Ono.“ Dále dodává, že ve vztahu s věčným Ty jsou obsaženy všechny ostatní vztahy.⁴⁴ Na duchovním oslovování Boha závisí nejen správná interakce s ostatními lidmi, ale také formování vlastní osoby, které probíhá v setkání.⁴⁵

⁴¹ BUBER, M. *Já a ty*. S. 8.

⁴² Tamtéž. S. 8.

⁴³ Tamtéž. S. 111.

⁴⁴ Tamtéž. S. 61.

⁴⁵ Tamtéž. S. 64.

5. Čtvrté přikázání

„Pamatuj na den odpočinku, že ti má být svatý. Šest dní budeš pracovat a dělat všechnu svou práci. Ale sedmý den je den odpočinutí Hospodina, tvého Boha. Nebudeš dělat žádnou práci ani ty ani tvůj syn a tvá dcera ani tvůj otrok a tvá otrokyně ani tvé dobytče ani tvůj host, který žije v tvých branách. V šesti dnech učinil Hospodin nebe i zemi, moře a všechno, co je v nich, a sedmého dne odpočinul. Proto požehnal Hospodin den odpočinku a oddělil jej jako svatý.“ (Ex 20,8-11)

„Pamatuj, že jsi byl otrokem v egyptské zemi a že tě Hospodin, tvůj Bůh, odtud vyvedl pevnou rukou a vztaženou paží. Proto ti přikázal Hospodin, tvůj Bůh, dodržovat den odpočinku.“ (Dt 5,15)

5.1 Šabat

Jak bylo v úvodu řečeno, v Bibli se nacházejí dvě zmínky o Desateru, které s výjimkou několika rozdílů podávají stejnou zprávu. Nejvýraznější odlišností je právě důvod svěcení dne odpočinku, šabatu; zatímco v Exodu se zmiňuje Boží stvoření, v Deuteronomiu je napsáno o vyvedení z Egypta. Lochman vysvětluje, že se zde nejedná o protirečení si biblických veršů. Pomocí odlišností v textech se přikázání rozšiřuje o teologický význam a „sociální dimenzi“.⁴⁶

Exodus mluví o teologickém prvku, o stvoření. Člověk, jakožto Boží dílo, „není samoučelný, nýbrž má smysl jenom ve společenství s Bohem“.⁴⁷ Zpráva o vyvedení z otroctví, která je zaznamenána v Deuteronomiu, odkazuje k sociálnímu aspektu. Osvobození by mělo být motivací k milostivému chování vůči ostatním.⁴⁸

Hospodinovo vysvoboditelské a stvořiteltské dílo se o šabatu připomíná skrze množství obřadů. V pátek večer se připravuje sváteční tabule, na které nesmějí chybět šabatové chleby (chaly) a karafa naplněná vínem. Na začátku večere si otec naplňuje číší vínem a pronáší slova z knihy Genesis o Božím odpočinku po stvoření. (Gn 2,1-3)⁴⁹ Následuje symbolické omytí rukou a lámání chlebů. Šabatové bochníky přikryté z obou stran jsou odkazem k době, kdy Izraelity na poušti Bůh krmil manou. Bochníky na

⁴⁶ LOCHMAN, J. M. *Desatero: směrovky ke svobodě*. S. 56.

⁴⁷ Tamtéž. S. 56.

⁴⁸ Tamtéž. S. 56–57.

⁴⁹ VRIES, S. *Židovské obřady a symboly*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2009. Světová náboženství (Vyšehrad). ISBN 978-80-7021-963-8. S. 62.

sváteční tabuli se zabalí do pokrývky, neboť pokrm z nebe padal na rosu a následně byl přikryt její druhou vrstvou. Hospodyně během přípravy k šabatu vždy peče dvě chaly, podle Hospodinova vzoru. Bůh totiž šestý den poslal jednou tolik many než obvykle, aby byl lid zaopatřen během dne odpočinku.⁵⁰ Šabat je jistým krokem víry, důvěrou v Boha, která, jak je patrné z výše zmíněného příkladu historie Izraelitů, nikdy nebyla zklamána.

Rabín Stern promítá význam šabatu do současnosti a považuje jej za klíčový rys Žida v diaspoře.⁵¹ Svěcení šabatu je viditelným znakem, který ukazuje na vnitřní postoj člověka a tak odlišuje Žida od příslušníka jiné národnosti. Do jisté míry je šabat i potvrzením jejich výjimečnosti, která spočívá ve svobodě se pozastavit v současném hektickém světě.

Je šabat skutečně klíčovým a radostným svátkem, nebo přináší jen omezující rituály, jak to často vnímá současný svět? Kromě základních příkazů v židovství existuje celá řada odvozených příkazů, které na první pohled postrádají smysl. Příkladem může být zákaz zapínání a vypínání světla nebo zákaz urovnávání květin ve váze. Rabín Stern však říká, že zákaz ohromného množství práce má primárně za cíl zajistit člověku úplný odpočinek. Šabat opravňuje jedince nejen trávit více času s rodinou a kvalitněji jíst, ale i například si prodloužit dobu spánku.⁵² Klíčové je však v tento výjimečný den sejit „z trůnu naší domnělé vznešenosti“ a vzdát úctu Stvořiteli.⁵³

Židé díky svěcení šabatu čerpají nejen duševní a duchovní sílu z obecenství s Hospodinem, nýbrž se jim dostalo i tělesného blahobytu v podobě finančního zaopatření. Chasidská vyprávění potvrzují zmíněné požehnání v otázce peněz. Jeden z příběhů vypráví o neúspěšném majiteli obchodu, který si přišel k rabínovi pro radu. Jelikož rabi věděl, že obchod má otevřeno i o šabatu, s příslibem zlepšení výdělku požádal obchodníka o patnáctiprocentní podíl na majetku. Poté, co majitel souhlasil, si rabi jako jednu sedminu podílu vybral den v týdnu – šabat, a učinil jej dnem, kdy byl obchod zavřený. Od té doby začal majitel prosperovat ve svém podnikání.⁵⁴

Jak je známo z Tóry, Izraelité ctili nejen sedmý den v týdnu, nýbrž i sedmý rok, kdy se neselo a nesklízelo. Jedná se o léto Hospodinovy milosti (Lv 25,8–17), které ještě více odkazuje k důvěře v Boha. Zajisté právě svěcení šabatu a vzdávání chvály

⁵⁰ VRIES, S. *Židovské obřady a symboly*. S. 61.

⁵¹ PÖHLMANN, H. G. a M. STERN. *Desatero v životě židů a křesťanů*. S. 80.

⁵² Tamtéž. S. 83.

⁵³ VRIES, S. *Židovské obřady a symboly*. S. 65.

⁵⁴ PÖHLMANN, H. G. a M. STERN. *Desatero v životě židů a křesťanů*. S. 87–88.

Stvořiteli je otázkou blízkého vztahu. Odevzdání se do Božích rukou po dobu celého roku však může lépe vypovídat o hloubce vztahu s Hospodinem.

5.2 Den odpočinku

Stejně jako v židovství, se i v tomto náboženství ctí den odpočinku. Den v týdnu zasvěcený Bohu a úkony s ním spojené se však výrazně liší od originálního zdroje. Dnem odpočinku se pro křesťany stala neděle, neboť se jedná o den vzkříšení Ježíše Krista. Připomíná se tak vykupitelské dílo a zástupná oběť Spasitele. Např. v ruském jazyce je dobře patrná daná souvislost ve slově neděle, které se překládá jako *voskresenje*, tedy vzkříšení.

Ačkoliv cíl obou náboženství je v tento den stejný – posvěcení se v Bohu a jeho oslava, prostředek a způsob dosažení se značně liší. Starý zákon je sice nedílnou součástí Bible a Desatero je bezpochyby etickým základem křesťanství, zákon jako takový se však nedodrhuje a šabat se stal dnem oproštěným od veškerých rituálů a tradic blízkých židovství s výjimkou studia Slova a naslouchání duchovním autoritám. Pöhlmann je však názoru, že se v křesťanství nedělí šabat neruší, nýbrž „rozšiřuje a dovádí jej k mesiášskému šabatu“.⁵⁵

Za zmínku jistě také stojí vztah samotného Krista k šabatu, který On v žádném případě neznevažoval. Svými skutky chtěl poukázat na zakořenělé zákonictví, ve kterém se ztrácel smysl čtvrtého přikázání, a tedy že „*Sobota je učiněna pro člověka, a ne člověk pro sobotu.*“ (Mk 2,27) O dané skutečnosti svědčí uzdravení, která Ježíš Kristus učinil v sobotu. „*A hned byl ten člověk uzdraven; vzal své lože a chodil. Toho dne však byla sobota.*“ (Jn 5,9) „[...] *toho dne, kdy Ježíš udělal bláto a otevřel mu oči, byla totiž sobota.*“ (Jn 9,14)

Jak se slaví den odpočinku v křesťanství a jakým úkonům se má dávat přednost? Dle Pöhlmanna je zásadní trávit určitý čas v církvi, v kostele nebo sboru za účelem oslavení Boha a naslouchání jeho Slovu.⁵⁶ Z křesťanské praxe vyplývá, že se jedná o den, kdy je dobré trávit čas s rodinou a ostatními věřícími. V otázce jiných aktivit Bible přesně nevymezuje úkony patřící do dne odpočinku, s výjimkou židovských tradic a rituálů. Verš „*Jestliže v den odpočinku upustíš od svých pochůzek, od prosazování svých zálib v můj svatý den, nazveš-li den odpočinku rozkošným, svatý den Hospodinův přeslavným, budeš-li jej slavit tak, že se vzdáš svých cest, že přestaneš hovět svým*

⁵⁵ PÖHLMANN, H. G. a M. STERN. *Desatero v životě židů a křesťanů*. S. 102.

⁵⁶ Tamtéž. S. 91–92.

zálibám a nepovedeš plané řeči,“ (Iz 58,13) poukazuje na Boží vůli v zanechání běžného chování, koníčků, za účelem nalezení naplnění v Hospodinu a „rozpomenutí se na počátek a konec naší cesty“.⁵⁷

5.3 Samota podporující existenci

Soudobý člověk se může vyhrazovat proti čtvrtému přikázání, protože vyvolává pocit omezení svobody, i když cílem má být odpočinek. Navíc propagace volna se zdá být nevyhovující pro tempo soudobé společnosti. Už Seneca kritizoval Židy za to, že plýtvají sedminou svého života.⁵⁸ Jedná se však skutečně o nezodpovědné zacházení s časem? Jak se k položené otázce staví texty Písma?

V Bibli se poukazuje na klíčový význam času a důležitost moudrého hospodaření s danou entitou. V listu Efezským se zmiňuje: „*Dávejte si dobrý pozor na to, jak žijete, abyste si nepočínali jako nemoudří, ale jako moudří; nepromarněte tento čas.*“ (Ef 5,15–16a) Zajisté důležitou složkou lidské existence je právě trávení určité části života prací. K pracovitosti a pili se vybízí na řadě míst ve SZ. „*Zchudne, kdo pracuje zahálčivou dlaní, kdežto pilné jejich ruka obohatí.*“ (Př 10,4) „*Pro lenošení sesouvá se krov, pro nečinnost rukou zatéká do domu.*“ (Kaz 10,18) Zároveň se však ve stejné Biblické knize píše o riziku, které s sebou nadměrná práce přináší. Král Šalomoun to nazývá pachtěním a ve svých úvahách se zároveň ptá po jeho významu. „*Jaký užitek má člověk ze všeho svého pachtění, z toho, jak se pod sluncem pachtí?*“ (Kaz 1,3) V následující kapitole si odpovídá na vlastní otázku. „*I pohlédl jsem na všechno, co bylo mýma rukama vykonáno, na své klopotné pachtění, a hle, všechno je pomíjivost a honba za větrem; a žádný užitek z toho pod sluncem není.*“ (Kaz 2,11)

Šabat, den odpočinku, se stává nejen bodem rovnováhy mezi leností a prací, nýbrž člověku přináší niterné naplnění. Dříve, než je možné něco přijmout, je potřebné se osvobodit. Buber ve svých textech rozlišuje samotu podle toho, „od čeho a k čemu se člověk odvrací.“ Samota způsobená odvrácením se od věcí a vztahů je dvojího charakteru. Vyvázání se z věcí, které člověk užívá, je správným úkonem, klíčovým aktem, který vede ke vztahu s Ty a je v souladu s hlavní myšlenkou čtvrtého přikázání. Jedná se o odpoutání od přebytečné tíhy, která brání duchovnímu „vzlétnutí“ vstříc věčnému Ty. Naneštěstí existuje i oproštění se, přetrhání vazby na Ty, jehož důsledkem

⁵⁷ LOCHMAN, J. M. *Desatero: směrovky ke svobodě*. S. 59.

⁵⁸ PÖHLMANN, H. G. a M. STERN. *Desatero v životě židů a křesťanů*. S. 87.

je konzum. Absence životního napojení na Ty může vyústit v závislost a přílišné lpění na věcech a druhořadých položkách života.⁵⁹

Stejně tak existují i dva druhy samoty „podle toho, k čemu se obrací.“⁶⁰ Niterné pohnutky jedince jsou klíčové při určování druhu „obracení se“. Jsou buď škodlivé, nebo mohou obohatit. Samota, která si klade za cíl odloučenost ve smyslu „samoučelného utváření vlastní duše“,⁶¹ je obrovským klamem. Člověk ze sebe činí boha a brání pravému rozvoji osobnosti v setkání s Ty. Na druhou stranu v případě obracení se k samotě s cílem zpytování svědomí a směřování k duchovní očistě předchází vstup do „nejsvětější svatyně“. Ani zakoušení duchovních výšin nedává právo ustrnout, neboť je lidská přirozenost nevyhnutelně vystavená zkouškám.⁶² Neustále tak vzniká potřeba se pozastavit a podívat se do nitra. Díky šabatu je možné si uvědomit, že ovládání vlastního života je pouze domnělé. Člověk pouze užívá to, co mu bylo svěřeno, proto je zásadní se na čas oprostít od každodenních úkonů a zamyslet se nad původem a významem vlastní existence.

⁵⁹ BUBER, M. *Já a ty*. S. 82.

⁶⁰ Tamtéž. S. 82.

⁶¹ Tamtéž. S. 82.

⁶² Tamtéž. S. 82.

6. Páté přikázání

„Cti svého otce i matku, abys byl dlouho živ na zemi, kterou ti dává Hospodin, tvůj Bůh.“ (Ex 20,12)

6.1 Úcta k předchozím generacím

V židovství je rodina naplněná dětmi primárním životním cílem a povinností každého náboženského člověka.⁶³ Je to záležitost, která v sobě odráží Stvořitelství akt všeho živého. De Vries vnímá verš „*Plod'te se a množte se.*“ (1M 1,22 a 28) nikoli jako nabádání či radu, nýbrž je přesvědčen, že se jedná o „kategorický požadavek“.⁶⁴ Jedině díky plnění výše zmíněného pokynu může vyvolený národ naplnit vůli Hospodina. Tato vůle spočívá v tom, aby se „rozmnožovalo Abrahamovo semeno“, rozrůstal židovský národ.⁶⁵

Narozením do židovské rodiny se děti stávají součástí národnosti, kterou nelze „vypovědět ani odmítnout.“⁶⁶ Děti jsou budoucností, nositeli víry a kultury. Dané přikázání je jednostranně zaměřené, tedy neupravuje vztah rodiče k dítěti. Ve světle Tóry a vnímání ratolestí jako „znamení Boží přízně“⁶⁷ však rodiče nemohou jinak než vlídně vychovávat své děti a starat se o ně. Z tohoto důvodu je v židovství výchově potomků věnována velká pozornost. Již od malička děti přihlížejí slavnostem, obřadům a vzorcům chování. Jak naznačuje příslib požehnání obsažený v přikázání, zachovávání pátého „slova“ má pozitivní dopad na samotného činitele, nejedná se o rodiče a jejich očekávání poslušných a úspěšných potomků. Děti v podstatě investují do vlastního života tím, že poslouchají své rodiče.

Nejedná se však o stejnou úctu, která se projevuje Bohu; ačkoliv je nebeským otcem. První sloveso přikázání Heller doslovně překládá jako „vážit si“, „být těžký“, což navozuje lepší pochopení podstaty daného vztahu. „Považování rodičů za závažné“ ještě více odkazuje správným směrem, tedy k respektu vůči rodičům.⁶⁸

⁶³ PÖHLMANN, H. G. a M. STERN. *Desatero v životě židů a křesťanů*. S. 139.

⁶⁴ VRIES, S. *Židovské obřady a symboly*. S. 166.

⁶⁵ PÖHLMANN, H. G. a M. STERN. *Desatero v životě židů a křesťanů*. S. 139.

⁶⁶ VRIES, S. *Židovské obřady a symboly*. S. 168.

⁶⁷ HELLER, J. *Hlubinné vrty: rozbor biblických statí a pojmů*. S. 209.

⁶⁸ Tamtéž. S. 209.

A. Cohen rozlišuje dva úzce související pojmy - úctu a bázeň. Z praktického hlediska bázeň znamená např., že se potomek nerozhoduje proti otcově vůli nebo nezpochybňuje jeho výroky. Úcta pak spočívá v materiální péči o rodiče.⁶⁹

Autor dále vysvětluje, proč je v přikázání na prvním místě uveden otec. Z psychologického hlediska má dítě větší náklonnost ctít matku. Pro určitou rovnováhu v této otázce je otec zmíněn prvním. Naopak je v knize Leviticus před otcem zmíněná matka, neboť potomek má předpoklad se více „obávat“ otce než matky. Z toho důvodu je v pořadí upřednostněná matka.⁷⁰

Kromě úcty v dětském věku připadá na dospělé potomky povinnost zaopatřit rodiče ve stáří.⁷¹ Motivací by měla být vděčnost, že díky otci a matce člověk přichází na svět, ať už byla jejich péče a výchova dostatečná nebo ne. Právě z důvodu zajištění blahobytu rodičů staří rabíni pokládali páté přikázání za nejtěžší.⁷²

Modlitbám za rodiče se podle Sterna přikládá ještě větší hodnota. Rabín dokonce vnímá hlavní podstatu pátého přikázání v povinnosti modlitby kadiš za rodiče.⁷³ Odměnou výše zmíněného chování je příslib dlouhého života v zaslíbené zemi. Místo hojnosti a pokoje, které se nazývá zaslíbenou zemí, není pouze historicky geografickým územím. Jedná se o předobraz místa, kde se člověk „setkává s milostivým Bohem“.⁷⁴ Ve vzpouře a svévoli Hospodina není možné nalézt. Pýcha a pohrdání jsou vlastnosti, které se Bohu protíví a pokud jsou přítomné ve vztahu k rodičům, dítě ztrácí požehnání. V opačném případě nastávají léta Boží milosti, naplněná Jeho přítomností.

Dodržováním pátého přikázání se prokazuje úcta k Bohu jako Stvořiteli, který „je účasten při plození dítěte“ a utváří dítě v lůně matky. Stern se domnívá, že právě toto je důvodem, proč se přikázání o rodičích nachází na první desce Desatera, která se týká vztahu Boha a člověka.⁷⁵

Rabín rozvíjí myšlenku, že se zde také míní úcta k předchozí generaci.⁷⁶ „*Před šedinami povstaň a starci vzdej poctu.*“ (Lv 19,32) V Tóře se ne nadarmo zmiňuje případ poštilosti krále Rechabeáma, který neuposlechl rady starců. Výsledkem jeho

⁶⁹ COHEN, A. *Talmud: (pro každého) : historie, struktura a hlavní témata Talmudu*. Vyd. 1. Praha: Sefer ve spolupráci s European Jewish Publication Society, 2006. Judaika. ISBN 80-859-2449-8. S. 228

⁷⁰ Tamtéž. S. 228.

⁷¹ PÖHLMANN, H. G. a M. STERN. *Desatero v životě židů a křesťanů*. S. 108.

⁷² LOCHMAN, J. M. *Desatero: směrovky ke svobodě*. S. 68.

⁷³ PÖHLMANN, H. G. a M. STERN. *Desatero v životě židů a křesťanů*. S. 109.

⁷⁴ HELLER, J. *Hlubinné vrty: rozbor biblických statí a pojmů*. S. 210.

⁷⁵ PÖHLMANN, H. G. a M. STERN. *Desatero v životě židů a křesťanů*. S. 105.

⁷⁶ Tamtéž. S. 110.

rozhodnutí bylo vzbouření lidu a odtržení Izraele od Judy. (1. Kr 12,6–16) I přestože stáří nelze vždy přisuzovat moudrost, jak zmiňuje Jób: „*Nejsou vždycky moudří ti, kdo mají mnoho let, starci nemusejí vždy rozumět právu.*“ (Jb 32,9), „Starý zákon a židovství si starého člověka velmi váží.“⁷⁷

Úcta k rodičům i starcům učí člověka hlavní vlastnosti – pokoře. Cohen s odkazem na řadu jiných učenců mluví o pokoře jako o největší ctnosti a cituje: „Učiní-li se člověk nízkým, Svátý, [...] ho vyvýší vysoko, [...]“⁷⁸

6.2 Rodičovská autorita

V kontextu ostatních přikázání, je páté „slovo“ výjimečné hned ze dvou důvodů. Prvním je skutečnost, že je jediné se zaslíbením. Ctěním rodičů tak lze získat dlouhý život v zemi, kterou dává Bůh. Druhým bodem je proměna rolí oslovovaných. V průběhu života se totiž děti, od kterých se vyžadovala úcta, stanou s největší pravděpodobností rodiči se stejnými požadavky.⁷⁹ Zmíněná skutečnost vypovídá více než jiné životní situace o duchovním pravidlu, na které se občas zapomíná. „*Neklamte se, Bohu se nikdo nebude posmívat. Co člověk zaseje, to také sklídí.*“ (Ga 6,7) Lidské chování má tendenci vyvolávat podobné chování i u ostatních. V případě rodiny se jedná o koloběh vztahů přetrvávajících po celé generace. Pokud rodiče byli jako děti naučeni úctě, lásce a pochopení v rodině, s největší pravděpodobností budou podobným způsobem vychovávat i své děti.

Kromě zmínky v Desateru je důležitost přikázání podpořena i jinými oddíly z Písma. V knize Leviticus se nachází výrok: „*Každý měj v úctě svou matku a svého otce.*“ (Lv 19,3) a na dalším místě se zmiňuje trest v případě opačného postoje. „*Kdo zlořečí svému otci nebo matce, musí zemřít.*“ (Ex 21,17) Díky misijní činnosti apoštola Pavla mezi pohanskými národy bylo potřebné připomenout nejenom dětem, ale i rodičům jaký je Boží řád. Texty Nového Zákona proto určují daný vztah i v opačném směru, od rodiče k dítěti. Pavel říká: „*Otcové, nedrážděte své děti ke vzdoru, ale vychovávejte je v kázni a napomenutích našeho Pána.*“ (Ef 6,4)

Apoštol Pavel ve stejném listu odkazuje na Genesis 2,24 a mluví o založení nové rodiny. „*Proto opustí muž otce i matku a připojí se k své manželce, a budou ti dva jedno tělo.*“ (Ef 5,31) I poté, co se jedinec stává součástí nové rodiny, je nutné rodičům

⁷⁷ PÖHLMANN, H. G. a M. STERN. *Desatero v životě židů a křesťanů*. S. 110.

⁷⁸ COHEN, A. *Talmud: (pro každého) : historie, struktura a hlavní témata Talmudu*. S. 266.

⁷⁹ LOCHMAN, J. M. *Desatero: směrovky ke svobodě*. S. 76.

stále prokazovat úctu, respekt a zmíněné zaopatření ve stáří.⁸⁰ Ježíš Kristus v této souvislosti poukazuje na problém špatného výkladu písmá, který je motivován lidsky přirozenou lhostejností vůči rodičům. „Řekne-li někdo otci nebo matce: „*To, čím jsem ti zavázán pomoci, je korbán (to jest dar Bohu)*“, již podle vás nemusí pro otce nebo matku nic udělat; tak rušíte Boží slovo svou tradicí,“ (Mk7,11–13) Písmo podporuje dlouhověkou tradici péče dětí o rodiče ve stáří, která není úkazem jenom židovství a křesťanství, ale i jiných náboženství a kultur.

6.3 Počátek mezilidských vztahů

Hlavním rysem člověka, který žije v souladu s pátým přikázáním, je úcta k rodičům. Jak by ale rodiče měli dosáhnout tohoto respektu? V průběhu celého života mohou nastávat situace vzájemného nepochopení, které bývá způsobeno nejen generačním rozdílem, ale hlavně proměnou společnosti, jejích hodnot a životního stylu. Nabízí se otázka: jaký přístup výchovy je skutečně účinný? Najde se odpověď na tuto otázku v rámci Písma? Sám příběh vyvedení Izraelitů z otroctví a přístup Hospodina k národu nabízí jeden ze způsobů výchovy.

Jak bylo popsáno v přechozích kapitolách, Dekalog ze své podstaty vypovídá o charakteru a jednání již změněného a vysvobozeného jedince. Daná skutečnost pozvedá na vyšší úroveň vztah autora a adresáta. Izraelský národ byl vzdálen charakteristikám osoby, popsané v Desateru, o čemž vypovídá např. klanění se zlatému teleti a podobně. Bůh člověka výše pozvedá a usiluje s ním mít důvěrný vztah. Chce o každém právem říci: „*Jsem tvůj Bůh.*“ (Ex 2,20).

Skrze zmíněné je možné si uvědomit výchovný prvek přikázání a postoj Hospodina. Židé v případě provinění dítě netrestají a neponižují. Dříve než přistoupit k trestu, je důležité zdůraznit kladné vlastnosti dítěte a vztah rodiče k němu. Neposlušnost se může vnímat jako výjimečná odchylka, nikoliv jako stálý vzorec chování. Dítě začíná spolu s rodiči věřit, že je chytré a poslušné. Podvědomě pak skrze působení lásky a partnerství s rodiči začíná směřovat k realizaci pozitivních výroků rodičů. Díky přirozené autoritě rodiče v roli partnera se kromě zmíněné motivace v dítěti rozvíjí i svoboda a uvědomování si sebe sama.

⁸⁰ PÖHLMANN, H. G. a M. STERN. *Desatero v životě židů a křesťanů*. S. 108.

Jak píše Lochman, žijeme v době, kdy se „autority předem zpochybňují“.⁸¹ Existence autority v životě člověka je nezbytná, a pokud působí v rodině se zdravým sociálním a psychologickým prostředím, stává se důležitou součástí vývoje osobnosti. Lochman mluví o tradici a o určitém náskoku rodičů jako předchozí generace, která je starší věkem i moudrostí a zaslouží si pozornost dítěte. Dodává, že svoboda jedince v náboženství a společnosti se rozvíjí jedině v daném „dialogicko-dialektickém vztahu k matkám a otcům“.⁸² Vztahu vlídného předávání vzorců chování, kterými se dítě ve svobodě nechá ovlivnit. Páté přikázání je proto pozvolným přechodem k druhé desce Dekalogu, neboť právě rodiče jsou prvními, s kým dítě začíná komunikovat a procházet socializací. Jedná se o „první krok do světa mezilidských vztahů“.⁸³ Právě v rodině se formuje model chování, který se následně bude šířit i mimo rodinu, ve společnosti. Správné životní hodnoty, zakotvené v dětství, pak jedinec promítá do svého okolí a následně jeho chování může mít i celospolečenský přesah.

⁸¹ LOCHMAN, J. M. *Desatero: směrovky ke svobodě*. S. 70.

⁸² Tamtéž. S. 71.

⁸³ Tamtéž. S. 75.

7. Šesté přikázání

„*Nezabiješ.*“ (Ex 20,13)

7.1 Nezavraždíš

Ve vztahu k Desateru je bezesporu ohromnou výhodou Žida oproti křesťanovi či modernímu člověku možnost vnímat hloubku textu skrze prvotní jazykový prostředek, hebrejštinu. Jak je známo, pro detailní pochopení, ať už literárního nebo výtvarného díla, je vhodné zkoumat originál, nikoli překlad či repliku, která v sobě může obsahovat cizí prvky nevlastní originálu.

V daném kontextu se jedná o překlad „nezabiješ“, čímž se rozumí zákaz přerušení života. V hebrejštině je zde však použito sloveso „*racach*“, které významově odkazuje ne na jakékoli ukončení cizího života, nýbrž na úkon mimo hranice stanovené zákonem. Doslovný překlad originálu, *nevraždíš*, tedy lépe nastiňuje jádro přikázání a jeho význam. Zabíjení ve válce či v sebeobraně je podle výkladů rabínů povoleno stejně jako případný trest smrti na základě soudního rozhodnutí.⁸⁴

I přes uvedené výjimky dovolující předčasné přerušení života jiného člověka si Židé jsou pevně vědomi závažnosti tohoto přikázání. Lochman popisuje vraždu jako „nenapravitelné přerušení vztahu“ a nejhorší hřích ve vztahu k člověku. Jak naznačuje souvislost přikázání na dvou deskách, šesté a první přikázání jsou úzce propojená. Důvod vzájemného vztahu přikázání je zaznamenán ve verši: „*I řekl Bůh: „Učiňme člověka, aby byl naším obrazem podle naší podoby.[...]“* (Gn 1,26) Každý člověk je Božím obrazem a jeho vražda by se dala považovat za útok proti Boží osobě.⁸⁵

V Gn 2,7 se píše, že v každém člověku je Boží dech. Nezávisle na samotném jedinci Bůh od počátku vkládá část sebe do každého lidského stvoření, proto Stern říká „kdo zabije člověka, zabijí Boha samého.“⁸⁶ Dalším, neméně významným aspektem souvisejícím s Bohem, je Jeho stvořitelský skutek a záměr s lidským životem. Vražedným činem se člověk staví do opozice vůči Bohu, neboť jedině Stvořitel má právo rozhodovat o délce lidského života.

V této souvislosti vyvstává otázka: jaké místo má v judaismu ono dobře známé „*oko za oko, zub za zub*“ (Ex 21,24), když je Bůh jediným vládcem života? Výrok,

⁸⁴ PÖHLMANN, H. G. a M. STERN. *Desatero v životě židů a křesťanů*. S. 118.

⁸⁵ LOCHMAN, J. M. *Desatero: směrovky ke svobodě*. S. 81–82.

⁸⁶ PÖHLMANN, H. G. a M. STERN. *Desatero v životě židů a křesťanů*. S. 122.

který přejali i ateisté a mnozí si ho vykládají jako uzákonění pomsty, má naopak za úkol „bránit zvrhlému zabíjení.“ Lochman předchozí myšlenku doplňuje příkladem skutku samotného Boha, kdy byl Kain ponechán naživu i přes vraždu bratra „[...] *kdo by Kaina zabil, bude postižen sedmeronásobnou pomstou.*“ (Gn 4,15) Kain byl potrestán celoživotním pohrdáním lidí skrze znamení od Boha, ale mnohem horší jistě byla vina, která každodenně připomínala hřích spáchaný proti bratrovi. Vrah byl dostatečně potrestán, ale nikoli zabitím. Hospodin tak zabránil řadě vražedných úkonů poháněných pomstou.⁸⁷

Stejný Bůh ale např. při dobývání zaslíbené země podporoval válku a zabíjení. Nejedná se zde o rozpor v myšlenkách náboženství, kdy je na jedné straně rabíny vyučováno o lásce, která je hlavní zvěstí Tóry, na straně druhé dějiny dobývání zaslíbené země? I pro rabína Sterna je daná skutečnost nepochopitelná lidským rozumem, ale zůstává součástí tajemství a svrchovanosti Boží.⁸⁸ Ve Starém Zákoně říká Jób po celé řadě utrpení a zpočátku neporozumění Božím jednání: „Smí se člověk přít se Všemocným? Smí ho kárat?“ (Jb 40,2)

7.2 Postoj k vraždě v NZ

Ovlivněné vyučováním Ježíše Krista se v této otázce křesťanství rozchází s judaismem a nabízí odlišný pohled na šesté přikázání. Oproti židovskému „nezavraždíš“ stojí v ekumenickém překladu „nezabiješ“. V křesťanství se tímto bodem Desatera zakazuje zabít jakéhokoli druhu, tedy i ve válce. Navíc skrze výše zmíněné vyučování Krista je přikázání ještě více radikalizováno a získává nový rozměr skrze postoj nejen k řeči, slovům, ale i k pocitům. „*Slyšeli jste, že bylo řečeno otcům: ‚Nezabiješ! Kdo by zabil, bude vydán soudu.‘ Já však vám pravím, že již ten, kdo se hněvá na svého bratra, bude vydán soudu; kdo snižuje svého bratra, bude vydán radě; a kdo svého bratra zatracuje, propadne ohnivému peklu.*“ (Mt 5,21–22)

Lochman zmiňuje, že se v Novém zákoně zdůrazňuje nejen absence nenávisti a zloby v životě znovuzrozeného člověka, ale zároveň aktivní přítomnost lásky, pocitu vyústujícímu v jednání, které je „konstruktivní prevencí zkázy ohrožující život v solidárním příklonu k bližnímu.“⁸⁹ Své myšlenky podporuje veršem „*Nedej se přemoci zlem, ale přemáhej zlo dobrem.*“ (Ř 12,21) Láska, která „*přikryje množství*

⁸⁷ LOCHMAN, J. M. *Desatero: směrovky ke svobodě*. S. 83.

⁸⁸ PÖHLMANN, H. G. a M. STERN. *Desatero v životě židů a křesťanů*. S. 124.

⁸⁹ LOCHMAN, J. M. *Desatero: směrovky ke svobodě*. S. 84.

hříchů“ (1P 4,8b), se jeví být nástrojem proti zlu a bojem proti nepřítelům: „[...] jestliže má tvůj nepřítel hlad, nasyť ho, a má-li žízeň, dej mu pít“. (Ř 12,20)

V případech, kdy se někdo na křesťanovi dopustil krutého bezpráví, Pavel říká: „*Nechtějte sami odplácet, milovaní, ale nechte místo pro Boží soud, neboť je psáno: Mně patří pomsta, já odplatím, praví Pán.*“ (Ř 12,19) V historii křesťanství však daný pohled lásky a pokory nebyl katolickou církví plně přijat, a tak se z různých důvodů páchalo zlo proti lidem v podobě křížových výprav nebo inkvizice.⁹⁰

Podíváme-li se na jiný aspekt související s šestým přikázáním – trest smrti, ve světle novozákonního učení je jasné, že je zmíněný úkaz nepřípustný. I za hřích vraždy bylo zapláceno krví Ježíše Krista „*Jenže on byl proklán pro naši nevěrnost, zmučen pro naši nepravost. Trestání snášel pro náš pokoj, jeho jizvami jsme uzdraveni.*“ (Iz 53,5) Člověk v případě spáchání vraždy má právo na odpuštění skrze Kristovu oběť. Podmínkou je však upřímné pokání a odvrácení se od hříchu.

Druhým případem legalizovaného a celou řadou zemí schvalovaného zabíjení je válka. Pöhlmann ve svých úvahách nad otázkou válek spolu s rabínem Sternem dochází k závěru, že „normální je nezabíjet“.⁹¹ V případech, kdy je ohrožen život vlastní i druhých, je však na místě zareagovat a zabránit zabíjení. Pokud zásah za účelem sebeobrany vyústí v zabití, je rabín názoru, že se člověk nedopouští hříchu.⁹² Teolog slovy K. Bartha ke konci úvah na dané téma uznává existenci války pouze v „abnormální nouzové situaci“.⁹³

7.3 Mezní případy zabití

V druhé části Desatera, oddílu, který se týká vztahu s lidmi, je prvním přikázáním „nezabiješ“. Ne nadarmo zahajuje mezilidské vztahy právě 6. přikázání, neboť, jak zmiňuje Prager, jeho porušení je nejzávažnějším zločinem proti člověku. Na rozdíl od jiných hříchů je vražda zásahem do lidského života, který nelze vrátit zpět nebo napravit. Krádeže, smilstva, křivého svědectví nebo závisti se poté nelze dopustit a ostatní přikázání tak ztrácejí na významu.⁹⁴ Většina současných lidí souhlasí s tím, že

⁹⁰ PÖHLMANN, H. G. a M. STERN. *Desatero v životě židů a křesťanů*. S. 119.

⁹¹ Tamtéž. S. 125.

⁹² Tamtéž. S. 125.

⁹³ Tamtéž. S. 126.

⁹⁴ PRAGER, D. *PragerU: Courses, religion/philosophy* [online]. 2014, 1.12.2014 [cit. 2016-04-06]. Dostupné z: <https://www.prageru.com/courses/religionphilosophy/do-not-murder>

vražda je nejhorším hříchem ve vztahu k druhé osobě a v moderní společnosti naprosto nepřijatelný jev. Jak je to ale v případě potratu, eutanázie nebo sebevraždy?

Legislativní schválení potratu je v kontextu nejen evropské, ale i americké společnosti považováno za krok kupředu ve smyslu svobody a vyspělosti národa. Žena po staletích útisku nakonec získává svobodu se rozhodovat o tom, co bylo už ve stoické filozofii označováno jako „portio mulieris“, tedy součást ženy nebo mateřského lůna.⁹⁵ Je zde však i druhý názor bránící nenarozené dítě a jeho právo na život. Jedná se o velmi závažnou otázku, konflikt, který nelze jednoduše ukončit a dojít ke stejnému názoru.

I z pohledu Desatera a dvou náboženství, která byly posvátným textem nejvíce ovlivněna, zde na první pohled neexistuje shodná odpověď. Rabíni zmiňují, že potrat za určitých okolností není hříchem proti Hospodinu. Podle ortodoxního židovského učení v období prvního měsíce od početí se embryo nepovažuje za lidského jedince, zatímco pro teology je stáří zárodku nepodstatné, neboť se jedná o lidskou bytost již od zplodění.⁹⁶ Jak je možný natolik zásadní rozdíl ve vnímání budoucí lidské bytosti, i přes shodný zdroj etiky? Spolu s Tertullianem je i Lochman podobného názoru, že „člověk je už to, co se má člověkem teprve stát“.⁹⁷ Při bližším zkoumání židovského postoje však lze spatřit, že rabíni v dané otázce nechávají v prvním měsíci těhotenství právo volby ženě a zároveň chrání život nenarozeného jedince. V praxi žena zpravidla zjistí, že je těhotná až po uplynutí jednoho měsíce. Život dítěte je tedy pod ochranou na základě učení rabínů.

Druhou výjimkou umožňující přerušit těhotenství je lékařské rozhodnutí o ohrožení života matky. Stern zmiňuje, že v ostatních případech je potrat závažným hříchem a s politováním dodává, že v poslední době děti nejsou tolik vnímány jako prostředek požehnání od Hospodina, jako tomu bylo dříve v dějinách židovství.⁹⁸ Křesťanství, ačkoliv přímo nespojuje množství dětí s Boží přízní, je vnímá jako dar, obohacení. Z globálního hlediska na otázku potratů Pöhlmann říká, že „národ, který zabíjí své děti, zabíjí sám sebe.“⁹⁹ Pouze ohrožení života matky může v mezních případech vyústit v umělé ukončení těhotenství. Teologové se společně shodují na tom, že zárodek dítěte má hodnotu sám o sobě a už ze své podstaty si zaslouží právo na život.

⁹⁵ LOCHMAN, J. M. *Desatero: směrovky ke svobodě*. S. 90.

⁹⁶ PÖHLMANN, H. G. a M. STERN. *Desatero v životě židů a křesťanů*. S. 127.

⁹⁷ LOCHMAN, J. M. *Desatero: směrovky ke svobodě*. S. 91.

⁹⁸ PÖHLMANN, H. G. a M. STERN. *Desatero v životě židů a křesťanů*. S. 126–127.

⁹⁹ Tamtéž. S. 126.

S výjimkou tragických případů, kdy na ženě bylo spácháno násilí, je početí následkem jednání dospělých lidí. Za existenci zárodku a výsledek svého úkonu by měli nést odpovědnost. Žijeme ve světě, kde všichni vyvrálí jedinci vědí, že sexuální aktivita vede k početí a že existuje celá řada antikoncepčních prostředků, díky kterým lze zabránit těhotenství. Kdyby žena ještě před otěhotněním odpovědně zacházela se svým tělem, nebylo by nutné se následně dožadovat práva na potrat.

V situaci, kdy se člověk ocitá na sklonku života a trápen nemocemi zakouší fyzické utrpení, vyvstává další etická otázka související s šestým přikázáním, týkající se svobody jedince a jeho práva rozhodovat o vlastním životě, a tím je eutanázie. Eutanázie i v posledních letech stále zůstává podnětem, který vyvolává diskuse rozdělující společnost. Vůle jedince, do jisté míry svoboda ukončit utrpení, se střetává s myšlenkami odkazujícími k počátku lidské existence, kdy mnozí intuitivně cítí absenci práva se rozhodovat v otázce života a smrti. Stern se vyjadřuje k eutanázii jako k „vraždě s těžkým hříchem“.¹⁰⁰

Jistě lze dlouho debatovat nad otázkou eutanázie. Skutečně upřímně se však člověk nad ní zamyslí, až když se ocitne v podobné situaci on sám nebo jeho blízcí. Jisté však je, že se medicína ve svém rozvoji dostala velmi daleko. Na jednu stranu se léčí nemoci, na které dříve lidé umírali. Na druhou stranu se může udržovat existence člověka, kterého se ve výsledku stejně nepodaří navrátit do běžného života. „Život, který chce zemřít, nesmí být uměle prodlužován, stejně jako život, který žít má, nesmí být jednoduše zkrácen.“

Společnost se může rozhodovat o postoji vůči eutanázii, neboť má značný vliv na daný úkaz. Nakolik je ale relevantní se vyjadřovat k rozhodnutí soběstačného jedince, který si sám ukončuje život? Sebevražda je jistě úkon, který nelze soudit ani trestat. Důležité však je v rámci společnosti ovlivnit správné vnímání tohoto činu. I zde, stejně tak jako v předchozích dvou „mezích případech“ šestého přikázání,¹⁰¹ se lze setkat s opačnými postoji. První pohled, umožňující sebevraždu, zastávali už stoikové, neboť byli přesvědčeni, že se zde jedná o „poslední možnou svobodu“.¹⁰² Na druhou stranu např. židovství se negativně vyjadřuje k otázce sebevraždy, neboť jedině Bůh je vládcem života, o kterém člověku nenáleží rozhodovat.¹⁰³

¹⁰⁰ PÖHLMANN, H. G. a M. STERN. *Desatero v životě židů a křesťanů*. S. 128.

¹⁰¹ LOCHMAN, J. M. *Desatero: směrovky ke svobodě*. S. 81.

¹⁰² Tamtéž. S. 86.

¹⁰³ PÖHLMANN, H. G. a M. STERN. *Desatero v životě židů a křesťanů*. S. 129.

Lochman ve svých úvahách rozděluje sebevraždu na heroickou a normální. Heroická smrt, oběť pro záchranu druhých, je podle teologa do jisté míry přijatelná. Na druhou stranu běžná sebevražda, která je únikem ze života z důvodů ať už psychických nebo fyzických problémů, je nejzávažnějším hříchem proti Bohu.¹⁰⁴ Víra v Boha je uvědoměním si, že „nedisponujeme ani vlastním počátkem, ani vlastním koncem“.¹⁰⁵

Ukončení života sebevraždou a podlehnutí problémům a trápení je tragickým završením existence. Daný problém se však netýká konkrétního jedince nebo případu, kde je absence psychické odolnosti. Silná osoba se primárně zakládá a rozvíjí ve vztahu s druhou osobou, s Ty. Jak říká Buber, „láska je odpovědnost jednotlivého já za jednotlivé ty.“¹⁰⁶ V pravém vztahu je vždy přítomná láska, která jako maják svítí v bouři a ukazuje cestu bloudící lodi. Slouží oporou v situacích, kdy vlastní síly nestačí. Sebevražda je proto hlavně výsledkem selhání druhých, kteří byli v klíčovou chvíli v životě jedince pouhým Ono.

¹⁰⁴ LOCHMAN, J. M. *Desatero: směrovky ke svobodě*. S. 87.

¹⁰⁵ Tamtéž. S. 88.

¹⁰⁶ BUBER, M. *Já a ty*. S. 16.

8. Sedmé přikázání

„Nesesmilníš.“ (Ex 20,14)

8.1 Zachování lásky

V judaismu, jak vykládají rabíni, je pro ženu cizoložstvím jakýkoli pohlavní styk mimo manželství. V případě muže je porušením tohoto přikázání intimní poměr s již provdanou nebo zasnoubenou dívkou.¹⁰⁷ V Leviticu se totiž píše o ženě jako o vlastnictví muže. (Lv 18,6) Svedením cizí ženy se tedy dělá škoda jejímu manželovi.¹⁰⁸ Muž si proto mohl přibrat například i služku pro zplození potomků kromě těch, které mu dala manželka, za účelem přežití národa a zachování rodu. (Gn 30,34–35)

Původnější a pravý smysl sedmého přikázání je však podle Sternova názoru v zachování lásky mezi jedním mužem a jednou ženou. Lásky zrcadlící zamýšlený vztah Boha a Vyvoleného národa, která je plná věrnosti a odevzdanosti druhému.¹⁰⁹ „Zasnoubím si tě navěky.“ (Oz 2,21) říká Hospodin Izraeli. V předešlých kapitolách zmíněná souvislost dvou desek Desatera, konkrétně přikázání, která byla vytesána naproti sobě, poukazují na vnitřní hloubku a propojenost Dekalogu. Pošpinění manželského svazku smilstvem je paralelně porušením druhého „slova“, tedy klanění se jiným bohům a narušením smlouvy s Bohem.¹¹⁰

Nesčetné odchylky Izraele od víry v Hospodina a modloslužba podle vzoru pohanů s sebou naneštěstí přinesla následky, které židovský národ nejednou připravily o Boží požehnání. (Iz 3,8; Jr 44,2; Pl 1,17) V knize proroka Ozeáše je zaznamenán obraz duchovního hříchu promítnutý do aktu tělesného smilstva. (Oz. 1,2–9)

Hodnota ženy v Božích očích je pak stejná jako muže. Rozdíl je pouze v životní roli, kdy manželka zajišťuje chod domácnosti, rodí děti a pečuje o ně. Boží záměr již od počátku stvoření, jak to popisuje Stern, je, aby žena byla pomoc muži rovná (Gn 2,18). I přes vrozenou hodnotu, kterou žena má od Boha, stále platí výše zmíněný následek hříchu – rozvod. V ortodoxním židovství má muž právo zažádat o rozvod, pokud žena zcizoložila, odepírá intimní sblížení, nebyla pannou při svatební noci, nebo po dobu deseti let nemohla porodit dítě. Poslední důvod je nejzávažnější, neboť hlavním

¹⁰⁷ HELLER, J. *Hlubinné vrty: rozbor biblických statí a pojmů*. S. 215.

¹⁰⁸ PÖHLMANN, H. G. a M. STERN. *Desatero v životě židů a křesťanů*. S. 132.

¹⁰⁹ Tamtéž. S. 133.

¹¹⁰ HELLER, J. *Hlubinné vrty: rozbor biblických statí a pojmů*. S. 215.

smyslem manželství je plození dětí.¹¹¹ I přes tíhu zmíněných argumentů je rozvod z pohledu rabína natolik velkou tragédií, že slovy Talmudu „pláče oltář v Chrámu, když se manželé rozvádějí (Gitin 90b)“.¹¹² V knize proroka Malachiáše se píše: „*Chraňte se tedy, abyste nebyli nevěrní manželce svého mládí. Nenávidím rozvod! Praví Hospodin, Bůh Izraele. Nenávidím ho jako plášť potřísněný násilím, praví Hospodin zástupů. Chraňte se tedy a nebuďte nevěrní.*“ (Mal 2,15–16).

8.2 Církev jako nevěsta

V úvahách nad vztahem muže a ženy ve světle Nového zákona se nabízí mnohé zmínky a přirovnání Ježíše Krista a jeho Církve k manželskému svazku (2K 11,1–11) a lidské svatby s nebeskou svatbou Beránka. (Zj 19,7)

V kontrastu k židovskému učení křesťané pokládají cizoložství za hřích stejně závažný jak pro ženu, tak pro muže. Jedná se o hřích, který nenávratně narušuje vztah, pokud jeden z manželů má intimní poměr mimo rodinu. O závažnosti důsledků spojených s překročením hranice dané Bohem nasvědčuje také možnost rozvodu. Cizoložství je jediným hříchem, který může posloužit jako důvod ukončení manželství: „*Já však vám pravím, že každý, kdo propouští svou manželku, mimo případ smilstva, uvádí ji do cizoložství; a kdo by se s propuštěnou oženil, cizoloží.*“ (Mt 5,32) Citovaný verš poukazuje na případný hřích spojený s nevěrou. Pokud se manželé rozhodnou pro rozvod, podle učení Bible by se oba měli zdržet jiných vztahů či manželství. Značnou radikalizací starozákonních textů je právě určení podmínek rozvodu a zdůraznění monogamie.¹¹³ Jedinou cestou k manželskému životu v souladu s křesťanským učení je smíření se s původním partnerem. (1K 7,10–11)

Jistě je nezbytné se pozastavit nad konceptem rolí muže a ženy z křesťanského hlediska. Zásadním prvkem manželství je, jak popisuje Bible, láska a partnerství. „*Muži, milujte své ženy*“ (Ef 5,25) „*Není dobré, aby člověk byl sám. Učiním mu pomoc jemu rovnou.*“ (Gn 2,18) V této souvislosti Pöhlmann podotýká, že současné době se mění z tendence uzavírání sňatků z finančních důvodů, jak tomu bylo např. ve středověku, na manželství z náklonnosti, lásky.¹¹⁴

¹¹¹ PÖHLMANN, H. G. a M. STERN. *Desatero v životě židů a křesťanů*. S. 137.

¹¹² Tamtéž. S. 138.

¹¹³ HELLER, J. *Hlubinné vrty: rozbor biblických statí a pojmů*. S. 216.

¹¹⁴ PÖHLMANN, H. G. a M. STERN. *Desatero v životě židů a křesťanů*. S. 139.

V otázce rolí z pohledu novozákonního učení, jak již bylo zmíněno v rámci židovského pohledu, se předpokládá, že žena bude matkou a pečovatelkou o děti a domácnost. V kontextu vztahu s mužem není však plození dětí jediným cílem manželství, jako je tomu v židovství. Rabín Stern zmiňuje, že sňatek a následná výchova dětí je z pohledu víry životní povinností.¹¹⁵ Na druhou stranu je zde silné souznění a paralela obou náboženství ve vyučování Bible v otázce manželského svazku. Jak zaznívalo v kontextu judaismu, vztah Hospodina s Izraelem je paralelou manželství. Podobným způsobem se přirovnávají city muže k ženě a láska Krista ke své Nevěště, Církvi. (Ef 5,25–32)

8.3 Hodnoty manželství v současnosti

V kontextu soudobé společnosti se čím dále tím více zpochybňuje smysl manželství. Lidé preferují ničím nevázané soužití, které lze kdykoliv přerušit a začít budovat nový vztah. Mluví se o pomíjivosti lásky a neslučitelnosti charakterů s bývalými partnery.

Manželství a věrnost však přináší hodnoty, které přesahují uvedené problémy a stávají se prostředkem osobního růstu člověka. Petr Piler a Josef Dolista se ve svém článku věnují hodnotám manželství z hlediska filosofické antropologie Waltera Kaspera. Klíčový význam manželství je podle autorů obsažen v „osobní lásce, plodné lásce a věrnosti“.¹¹⁶

Láska na osobní rovině skrze bezpodmínečné přijetí je nedílnou součástí zdravého vývoje osobnosti. Člověk, který se cítí být přijatý, je povzbuzován k vlastní aktivitě. Osobní láska natolik obohacuje, že jedinec má tendenci jí „rozdávat“ dál.¹¹⁷ Vývoj osobnosti spočívá v tom, že se člověk již nesoustřeďuje na vlastní chtění, nýbrž chce rozdávat a být přínosem pro ostatní.

Jiným aspektem lásky v manželství je sexualita. V Desateru se nevěnuje prostor popisu pravého vztahu mezi mužem a ženou. V rámci sedmého přikázání je však shrnut v jednom slově – „nesesmilníš“, budeš věrný. Na rozdíl od zvířat, která projevují svojí pohlavní aktivitu v určitých ročních obdobích, lidská sexualita je stále aktivní. Vyžaduje proto velké úsilí jí „normalizovat a kultivovat“.¹¹⁸ Důležité je, že nejde o její plné

¹¹⁵ PÖHLMANN, H. G. a M. STERN. *Desatero v životě židů a křesťanů*. S. 139.

¹¹⁶ PILER, P. a J. DOLISTA. Manželství z pohledu filozofické antropologie Waltera Kaspera. *Kontakt: Časopis pro ošetrovatelství a sociální vědy ve zdraví a nemoci*. 2008, **10**(1), 178-183. ISSN 1212.4117. S. 181–182.

¹¹⁷ Tamtéž. S. 181.

¹¹⁸ Tamtéž. S. 181.

potlačení, nýbrž o eliminaci aktivity mimo manželské soužití. Usnadněním normalizace pudu je kvalitní vztah manželů. Dolista a Piler píše, že pro sféru sexuality je klíčové, aby partneři rozvíjeli hluboké přátelství.¹¹⁹ Jedině skrze blízký vztah a lásku může být sexuální život naplňujícím a přínosným.

Kromě zušlechťování vzájemné lásky jsou cílem pohlavního života také děti. Potomci jsou zhmotněním, plnou realizací lásky jejich rodičů. Jak píše doktorka Holá, manželství je předpokladem plození a výchovy dětí.¹²⁰ Věrnost pak přináší stabilitu a jistotu v rodině ve vztahu k dětem i partneru.

Jak podotýkají Piler a Dolista, věrnost je nesmírným přínosem i pro samotného činitele. Skrze věrnost je realizována svoboda, což je dalším nesčetným potvrzením cíle Desatera. „Slova“ Dekalogu nabízí pro člověka osvobozující životní cestu. V tomto případě se svoboda projevuje prostřednictvím manželského slibu. „Je to intersubjektivní ontologická intence a rozhodnutí učiněné ze svobodné vůle, skrze které muž a žena dosahují svého konečného stavu skrze svazek jednoty.“¹²¹ Ač na první pohled se slib může jevit jako zotročující prvek, s postupem času se bezesporu stává benefitem pro jedince. Člověk již nemusí s každým novým partnerem začínat svůj život znova. Má možnost čerpat ze vztahu, do kterého celá léta investoval svůj čas, lásku, peníze, atd. Manželství se může stát útočištěm, zdrojem „opory proti vzrůstající prázdnotě světa“.¹²²

¹¹⁹ PILER, P. a J. DOLISTA. Manželství z pohledu filozofické antropologie Waltera Kaspera. *Kontakt: Časopis pro ošetrovatelství a sociální vědy ve zdraví a nemoci*. S. 181.

¹²⁰ HOLÁ, M. Desatero jako výzva - etický přesah desatera v kontextu soudobé společnosti. In: *Demokracie jako hodnota a problém II*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2014, s. 133-144. S. 133-144.

¹²¹ PILER, P. a J. DOLISTA. Manželství z pohledu filozofické antropologie Waltera Kaspera. *Kontakt: Časopis pro ošetrovatelství a sociální vědy ve zdraví a nemoci*. S. 182.

¹²² Tamtéž. S. 180.

9. Osmé přikázání

„Nepokradeš.“ (Ex 20,15)

9.1 Krádež člověka

I přestože v řadě přikázání má křesťanství shodný výklad s židovstvím, pro správné porozumění tohoto bodu Desatera je nezbytné se vrátit k jeho kořenům. Detailní zkoumání Desatera, čerpání z rabínských výkladů a židovské tradice nabídne pravý, hluboký náhled do Boží smlouvy.

Podle Sterna je ve výkladu Talmudu psáno: „Naši mistři učí: Nepokradeš! Písmo zde mluví o krádeži člověka“.¹²³ Jak bylo zdůrazněno v prvním přikázání, Hospodinova „formule vysvobození“ naznačuje důležitost svobody v životě Jeho lidu. Prvním úkonem, který Bůh udělal, bylo vyvedení z otroctví. Cesta ke svobodě pokračovala zjevením Desatera, v jehož v rámci se celé přikázání věnuje svobodě člověka. K nově osvobozeným Židům osmé přikázání ještě více promlouvalo. Opětovné zotročení izraelského lidu bylo jak z pohledu Hospodina, tak i pro účastníky smlouvy naprosto nepřijatelné. „Pamatuj, že jsi byl otrokem v zemi egyptské.“ (Dt 15,15) Za porušení svobody Izraelity je v Mojžíšově knize zmíněn trest smrti: „Když bude někdo přistižen, že ukradl někoho ze svých bratří Izraelců, hrubě s ním nakládal a prodal ho, tedy ten zloděj zemře; tak odstraníš zlo ze svého středu.“ (Dt 24,7) Zákonodárství Izraele je proto primárně zaměřeno na usnadnění života člověka v otroctví, pokud došlo k tomu, že Žid upadl za dluhy do otroctví.¹²⁴

Výklady rabínů říkají, že ochrana svobody není jediným účelem přikázání. Osmé „slovo“ se vztahuje i na ochranu půdy a hospodářských zvířat. Stern to vysvětluje nutností ochránit svobodný život jedince, který byl zpravidla podmíněn vlastnictvím zvířat a pozemku. Pokud Žid hospodařil na své půdě, byl nezávislý a svobodný. Proto rozdělení území v rámci Izraelského národa náleželo Hospodinu. Pokud se stalo, že půda byla odňata pro dluh, po padesáti letech se musela vrátit k původnímu majiteli. „Padesátý rok posvětíte a vyhlásíte v zemi svobodu všem jejím obyvatelům. Bude to pro vás léto milostivé, kdy se každý vrátí ke svému vlastnictví a všichni se vrátí ke své čeledi.“ (3 M 25,10) Kromě pozemků se během milostivého léta vrací hlavně svoboda.

¹²³ PÖHLMANN, H. G. a M. STERN. *Desatero v životě židů a křesťanů*. S. 148.

¹²⁴ LOCHMAN, J. M. *Desatero: směrovky ke svobodě*. S. 114.

Podle Hospodinových pokynů se nezávisle na výši dluhu navracely poměry do původního stavu. Každý zotročený Žid tak získával zpět svoji svobodu a majetek, který se navracel do vlastnictví jeho otcovského rodu.¹²⁵

Skrze správné porozumění daného přikázání se odkrývá celistvost celé druhé části Desatera. Prof. Heller popisuje výklad Albrechta Alta, který souhlasí s židovským postojem vůči osmému přikázání. Druhá deska Dekalogu má podle jeho názoru primárně za cíl chránit bližního. V šestém „slově“ ochraňuje jeho život, ženu, svobodu a v posledních dvou přikázáních čest a majetek.¹²⁶

9.2 Převrat ve výkladu

V křesťanství bylo donedávna toto přikázání zaměřeno ryze na materiální věci. Lochman mluví o většině děl katechismu a etiky, která vztahovala přikázání „nepokradeš“ k majetkovým deliktům. Teprve díky biblickým bádáním a výše zmíněnému Altovu pohledu nastal zlom v porozumění a interpretaci přikázání.¹²⁷ Také G. Von Rad a M. North sdíleli stejný, do jisté míry revoluční názor na přikázání. V čem spočíval tento nový výklad oddílu Desatera? V přikázání se „mluví o tom, kdo krade osoby“, jak zmiňuje Raši.¹²⁸ Teprve v minulém století díky zprostředkování výše zmíněných teologů, začala tradiční interpretace rabínů ovlivňovat biblickou exegezi.

Lochman autoritu novodobého výkladu podkládá tzv. exegetickým a systematicko-teologickým důvodem. Prvním je zmínka o krádeži člověka. Tento verš je zaznamenán v kapitole, která bezprostředně následuje po Desateru: „*Kdo ukradne člověka, ať již jej prodá nebo jej naleznou u něho, nechť je usmrcen!*“ (Ex 21,16) Autor úlohu verše o krádeži vnímá jako bezprostřední odkaz k osmému přikázání, jehož význam je zde podpořen zmínkou o trestu. Druhým důvodem je vysvětlení rozdílu mezi osmým a desátým přikázáním.¹²⁹ Dychtění, kterému bude věnována větší pozornost v rámci desátého přikázání, odkazuje lexikologicky v originálním znění ke krádeži. Tradiční křesťanské pojetí osmého přikázání, tedy krádež materiálních věcí, vyvolávalo otázky po vnitřní logice deseti „slov“. Na první pohled by byla cílem obou přikázání

¹²⁵ PÖHLMANN, H. G. a M. STERN. *Desatero v životě židů a křesťanů*. S. 149–150.

¹²⁶ HELLER, J. *Hlubinné vrty: rozbor biblických statí a pojmů*. S. 217.

¹²⁷ LOCHMAN, J. M. *Desatero: směrovky ke svobodě*. S. 111.

¹²⁸ HELLER, J. *Hlubinné vrty: rozbor biblických statí a pojmů*. S. 217.

¹²⁹ LOCHMAN, J. M. *Desatero: směrovky ke svobodě*. S. 111–112.

pouze ochrana majetku bližního. Díky bádáním odborníků a přihlédnutí k židovskému výkladu osmé přikázání získává smysl v kontextu celého Desatera.¹³⁰

Zdalo by se, že krádež člověka a omezení jeho svobody může být vzdálenější civilizované společnosti než majetkové delikty. Při hlubším zkoumání se však najde celá řada případů, na které lze vztáhnou originální interpretaci přikázání. Otroctví, které je v přímém rozporu s Boží vůlí pro člověka, bylo ve velké míře praktikováno např. během kolonizace Ameriky. Tragédií je, že se na otrokářství podíleli lidé, kteří se považovali za křesťany.

Jak je možné, že Boží následovníci neměli na zřeteli svobodu druhých? Vždyť Hospodinova smlouva s člověkem v podobě Desatera není o ničem jiném než o cestě ke svobodě! Osvobození se tímto nabízí nejdříve účastníku smlouvy ve vztahu k Bohu. A následně i k bližnímu, který je předmětem druhé poloviny Dekalogu.

Shrnutím „cesty ke svobodě“ je podle Kristova učení: „*Miluj Hospodina, Boha svého, z celého svého srdce, celou svou duší, celou svou silou a celou svou myslí*“ a „*miluj svého bližního jako sám sebe.*“ (Lk 10,27) Zajímavostí je, že láska ve vztahu k Hospodinu je přesně definována a přiblížena lidskému pochopení, aby člověk rozuměl tomu, jaká je pravá láska k Bohu. Správný vztah k bližnímu však lze jednoduše odvodit od toho, jaký má člověk postoj vůči sobě. Pöhlmann říká, že jedinec může být dobrý k bližnímu tehdy, když kdy je sám vůči sobě hodný. Stern doplňuje teologa myšlenkou, že pokud člověk sám není šťastný, neví jak udělat radost druhému. Nejedná se tedy o lásku k vlastnímu egu, nýbrž o nalezení sebe sama, které vyústí v pochopení a přijetí druhých.

V kontextu osmého přikázání nestačí jenom neokrádat, nýbrž je nezbytné rozhojňovat život, tedy pomáhat bližnímu k životu v lásce a svobodě.¹³¹

9.3 Svoboda v současné společnosti

Nejen život, nýbrž i svoboda lidského jedince je v evropské i americké společnosti vnímána jako základní lidské právo. Svoboda, zaznamenaná v Deklaraci nezávislosti, je spolu s životem a hledáním štěstí považována za nezcizitelné právo každého člověka.¹³²

¹³⁰ HELLER, J. *Hlubinné vrty: rozbor biblických statí a pojmů*. S. 217.

¹³¹ Tamtéž. S. 218.

¹³² *The Declaration of Independence and the Constitution of the United States* [online]. U.S. Citizenship and Immigration Services, 2008 [cit. 2016-03-15]. Dostupné z: <https://www.uscis.gov/sites/default/files/USCIS/Office%20of%20Citizenship/Citizenship%20Resource%20Center%20Site/Publications/PDFs/M-654.pdf> S. 1.

Lochman však zmiňuje, že právě v poslední době rukojmí ve válce, únosy a terorismus ukazují na palčivou situaci ve světě.¹³³ Vykořisťování skrze násilné omezování lidské svobody je v kontextu evropské společnosti nepřijatelné. Existují však i jiné způsoby, jak potlačit svobodu jedince.

Jedním z příkladů nedávné minulosti je učení marxismu. V průběhu celé historie tzv. třídních bojů se určoval charakter společnosti. Jedni prohrávali, druzí vítězili, ale hlavní, co skutečně mělo význam, bylo revoluční proměna celé společnosti. Svoboda jednotlivců byla silně podřízená zájmům vůdců a jejich vyhlídkám na novou společnost. „Ty nejsi nic, lidstvo je vše.“, říkal K. Marx.¹³⁴ Lidský život však nemůže být eticky ospravedlnitelným prostředkem k jakémukoli cíli – politickému ani náboženskému, jak podotýká Lochman.¹³⁵ Naopak, společnost je tvořená jednotlivci, kteří určují její povahu. Svobodní jedinci se stávají základem zdravé, svobodné společnosti. Co všechno se ale pod tímto výrazem ukrývá a jak jej lze plně vystihnout?

Svoboda jedince je často vnímána jako abstraktní pojem, kterému každý rozumí po svém. Obzvláště pokud se má určovat svoboda druhého ve vztahu k vlastnímu „já“. Do protikladu se staví osobní touhy a svoboda bližního. To, do jaké míry je osoba svobodná, je ovlivněno omezením bližního a naopak. Daný vzorec je zpravidla platný v mezilidských vztazích a sociálním životě člověka.

Skutečná míra svobody je však určována teprve v nitru člověka. Podle Bubera je příčinnost, vládnoucí veškerému psychickému a fyzickému světu, druhem spoutání, které nemusí ovlivňovat všechny. Jedinec, omezující se pouze na svět Ono je podle filozofa podroben příčinnosti. Naopak ti, kteří se ocitají ve vztahu s Ty, se utvrzují ve svobodě své a „všeho podstatného bytí“.¹³⁶ Svoboda, o které autor píše, primárně spočívá v rozhodování uskutečňovat čin. Ovlivněn setkáním s Ty člověk získává možnost rozeznat „bludnou ideu a úkol“ ve svém životě.

Svoboda, kterou má na mysli autor, se vztahuje k vlastní existenci a určitému místu v životě člověka.¹³⁷ Člověk není spoután a ovládán „sudbou“, nýbrž má možnost se rozhodnout pro čin. Setkání s Ty nabízí na jednu stranu uvědomění si určitého omezení, absenci vlivu na vývoj událostí i přes konání. Na druhou stranu skrze niterné rozeznání činu se jedinec osvobozuje, dostává možnost volby. Teprve tehdy se může

¹³³ LOCHMAN, J. M. *Desatero: směrovky ke svobodě*. S. 112.

¹³⁴ PÖHLMANN, H. G. a M. STERN. *Desatero v životě židů a křesťanů*. S. 157.

¹³⁵ LOCHMAN, J. M. *Desatero: směrovky ke svobodě*. S. 113.

¹³⁶ BUBER, M. *Já a ty*. S. 43.

¹³⁷ Tamtéž. S. 44.

přiblížit k setkání s pravým „osudem“. Filozofický koncept osudu, jakožto předem daného vývoje života nezávisle na úkonech člověka, ve světle Buberova pohledu získává nový rozměr. „Osud, jehož oči – před chvílí ještě tak přísné – jsou plny světla, jako milost sama.“¹³⁸

Pokud je člověku shůry dána svoboda v setkání s vlastním osudem, omezení volby ze strany druhé osoby je hrubým přestupkem. Bůh sám dává svobodu člověku, který však nesmí okrádat druhé a připravovat je o svobodu.

¹³⁸ BUBER, M. *Já a ty*. S. 44.

10. Deváté přikázání

„Nevydáš proti bližnímu svému křivé svědectví.“ (Ex 20,16)

10.1 Svědectví před soudem

V předchozím přikázání bylo zmíněno, že se podle A. Alta celá druhá deska Desatera vztahuje ke svobodnému Izraelskému muži za účelem jeho ochrany. Bližní není jakýkoli člověk, který se nachází v bezprostřední blízkosti, nýbrž právě účastník Boží smlouvy, Izraelita.

V originálním znění jsou také přesně určeny okolnosti, za kterých je toto přikázání platné – před soudem. Ve starém Izraeli probíhala obžaloba v bráně před staršími na základě ústního vyjádření. Každý svobodný muž měl právo se účastnit procesu, někdy jako soudce, jindy v roli obžalovaného.¹³⁹ Bylo to místo, odkud se šířila do společnosti buď pravda, nebo lež.¹⁴⁰ Pöhlmann zmiňuje, že k soudu přihlíželo i shromáždění ostatních izraelských mužů. Výrokům a svědectvím, která se pronášela před soudem, se přikládala obrovská váha, neboť to často byly jediné důkazy svědčící pro obžalovaného nebo proti němu. U soudu se jednalo o čest, postavení ve společnosti a nezřídka i o život obžalovaného.¹⁴¹ S ohledem na závažné důsledky soudu Stern podotýká, že svědkem musí být muž, který bude splňovat podmínku bezúhonnosti a zbožnosti. Aby svědectví bylo právoplatné, je nezbytné, aby byli přítomni dva svědci.¹⁴²

Svědkova výpověď může být nejen křivým, ale i naprosto zbytečným svědectvím. V Deuteronomiu se svědek „ed šav“ překládá ve smyslu osoby přinášející prázdný výrok.¹⁴³ Takové jednání nemá žádný význam ani pro soudní proces, ani pro svědka.

Ačkoliv tradiční výklad devátého přikázání se vztahuje k soudnímu prostředí, rabín upozorňuje, že lež je nepřijatelná i za jiných okolností. O tom svědčí oddíl z Leviticu, kde se píše: „*Neobelhávejte se navzájem!*“ (Lv 19,11) Jeden z příkladů trestu za lež, který lze najít v Tóře, je Jákobův příběh. Ačkoliv byl mladším synem, získal podvodem od otce požehnání, které patřilo prvorozenému synu. Jako následek za

¹³⁹ HELLER, J. *Hlubinné vrty: rozbory biblických statí a pojmů*. S. 218.

¹⁴⁰ LOCHMAN, J. M. *Desatero: směrovky ke svobodě*. S. 126.

¹⁴¹ PÖHLMANN, H. G. a M. STERN. *Desatero v životě židů a křesťanů*. S. 163.

¹⁴² Tamtéž. S. 164.

¹⁴³ Tamtéž. S. 164.

oklamání byl po většinu života nejen stíhán bratrem, ale také dvojnásobně obelhán Lábanem. (Gn 29,25)

Jistě lze ve Starém Zákoně dohledat příklady lži, které se na první pohled neslučují s učením Desatera. V kontextu Božího slova však byly velmi významné a klíčové. Jedním příkladem jsou porodní báby v Egyptě, které lhaly, aby zachránily hebrejské chlapce. (Ex 1,15–21) Jinou situací je příběh z knihy Jozue, kdy nevěstka Rachab u sebe skryla Izraelské zvědy a lhala vojákům krále. Zachránila tím život sobě i své rodině. (Jz 2, 2–5) Lež je pro člověka zakázaná, ale v mezních případech ji Hospodin může použít k oslavě svého Jména. Rabín říká, že Bůh tak „píše rovně na křivé řádky“.¹⁴⁴

10.2 Biblická pravda

Jinou verzi devátého přikázání poskytuje překlad Bible 21. století: „*Nelži o svém bližním.*“¹⁴⁵ (Ex 20,16.) V této souvislosti jej lze vykládat jako „nepomlouvej svého bližního“. Naneštěstí je lidsky přirozené rozšiřovat zlé řeči o bližních. Nejen to, člověk se zaujetím přijímá takové informace. V Luterově katechismu se píše „každý raději poslouchá o bližním zlé než dobré.“¹⁴⁶ Ačkoliv v Novém Zákoně nelze dohledat konkrétní případ pomluvy, odstrašujícím příkladem lži je však v příběh Ananiáše a Zafiry, kteří za lež zaplatili svým životem. (Sk 5,1–11)

O jiném aspektu přikázání mluví Lochman, jenž deváté „slovo“ považuje za ústřední; člověk v průběhu celého života poskytuje svědectví okolnímu světu a každodenně svědčí buď pro Boha, nebo proti němu.¹⁴⁷ Křesťané by měli být Kristovými svědky a nést pravdivou zvěst v souladu s učením Bible.¹⁴⁸ Co přesně se ale skrývá pod pojmem pravda?

Z hlediska tohoto náboženství je pravdou Boží slovo. „*Věčně spravedlivá je tvá spravedlnost, tvůj Zákon je pravda.*“ (Ž 119,142) Jak učí novozákonní knihy: „[...] *Slovo se stalo tělem a přebývalo mezi námi.*“ (J 1,14) Slovem, o kterém apoštol Jan píše, není nikdo jiný než Kristus. Dalo by se říci, že se Ježíš stal zhmotněným Slovem a

¹⁴⁴ PÖHLMANN, H. G. a M. STERN. *Desatero v životě židů a křesťanů*. S. 166.

¹⁴⁵ *Bible: překlad 21. století včetně Deuterokanonických knih*. 2. opravené vydání, včetně DTK. Překlad Jiří Pavlík. Praha: Biblion, 2015. ISBN 978-80-87282-20-5.

¹⁴⁶ LOCHMAN, J. M. *Desatero: směrovky ke svobodě*. S. 130.

¹⁴⁷ Tamtéž. S. 124.

¹⁴⁸ HELLER, J. *Hlubinné vrty: rozbor biblických statí a pojmů*. S. 220.

ukázal cestu, jejímž následováním se lze setkat s Bohem. Na jiném místě Kristus o sobě říká: „*Já jsem ta cesta, pravda i život.*“ (J 14,6)

Lochman podotýká, že konání pravdy musí být jedině v souladu s milostí: „*[...] milost a pravda se stala skrze Ježíše Krista.*“ (J 1,17) Na tuto skutečnost výstižně upozorňuje A. Camus v knize Pád.¹⁴⁹ Příkladem milosti byl Kristův postoj ve vztahu k ženě přistižené při cizoložství, kterou k němu přivedli farizeové. (J 8,2–11) Ježíš měl právo odsoudit ženu k ukamenování, neboť díky výpovědi svědků bylo jasné, že zhřešila. Ona sama neměla na svojí obhajobu co říci. Kristus skrze pasivní odpor a zdržení se soudu ukázal cestu milosti.¹⁵⁰ Důležité je, že ve zmíněné situaci Ježíš nezapřel pravdu, nýbrž dal ženě „druhou šanci“ začít jednat v souladu s pravdou, se slovem Božím. V evangeliu se nezmiňuje, jak se dále vyvíjel život obžalované. Není známo, zda se vydala cestou, kterou jí Kristus ukázal, či nikoliv. V této situaci se však potvrdilo, co je pro Boha skutečně důležité – lidský život.

Deváté přikázání se netýká pouze „slovních deliktů, nýbrž pravdy lidského života,“ jak podotýká Lochman.¹⁵¹ Souvislost Božího zákona zmíněná v předchozím oddílu ukazuje směrem, který k cestě pravdy vede.

Zákon v interpretaci farizeů, jak je zaznamenán v Novém Zákoně často působí jako bič a trestající hůl. Řada starozákonních míst proto vyvolává obraz Boha – soudce, který je stavěn do kontrastu s „Bohem Nového zákona“. Ve svém učení se však Kristus odkazoval k učení Starého Zákona ve světle lásky k Bohu a bližnímu. (Mk 12,28–31) Jedná se o stejného Boha, který projevuje v kontextu celé Bible bohatost svého charakteru. Jedním z příkladů Hospodinovy milosti je svědectví proroka Jonáše.

V knize Jonáš se popisují události, kdy se Hospodin rozhodl vyvrátit hříšné město Ninive. Dříve než tak učinil, dal městu poslední šanci v podobě kázání proroka Jonáše. Obyvatelé města pochopili svojí hříšnost a činili pokání. Bůh viděl upřímná srdce lidí Ninive a ustoupil od svého záměru. Jonáš se však rozhněval na Hospodina a zvolal: „*Věděl jsem, že jsi Bůh milostivý a plný slitování, shovívavý a nesmírně milosrdný, že tě jímá lítost nad každým zlem.*“ (Jon 4,2) Starý Zákon je plný záhadného Božího jednání, které nelze uchopit. Jak bylo zmíněno v rámci prvních tří přikázání: Bůh si od člověka udržuje odstup a zůstává svrchovaným vládcem. B. Brecht píše: „Kde

¹⁴⁹ LOCHMAN, J. M. *Desatero: směrovky ke svobodě*. S. 131.

¹⁵⁰ Tamtéž. S. 131.

¹⁵¹ Tamtéž. S. 124.

neexistuje tajemství, tam neexistuje pravda.“¹⁵² Je-li Boží osoba pravdou, tak odhalování její hloubky bude celoživotním procesem. V mnoha biblických i osobních setkáních s Bohem jsou křesťané předurčení po střípkách sbírat Jeho obraz a dosvědčovat pravdu ve svém životě.

10.3 Život jako soudní řízení

Pravda hraje významnou roli i v kontextu soudobé společnosti. Lochman v této souvislosti zmiňuje rozdíl mezi definicí řeckého pojmu pravda a skutečností, o které vypovídá deváté přikázání. Výraz alétheia nese význam pravdy jakožto teoretického „nahlédnutí do struktur bytí“ a obsáhnutí podstaty ontologie.¹⁵³ Zajisté je velmi důležité rozumět tomu, co (a Kdo) je pravda, což bylo nastíněno v předchozím oddílu týkajícím se křesťanství. Pravda, popsaná v tomto přikázání je zmíněna primárně ve vztahu k bližnímu. Zde nejde o pravdu nebo lež jako takovou, nýbrž je důležité, jak působí ve vztazích s lidmi.¹⁵⁴ Lež není pouhým „deliktem proti řeči“, ale sahá ke kořenům soužití v manželství, rodině a společnosti.¹⁵⁵ Biblickým příkladem lži, která způsobila rozpad vztahů v rodině, byl příběh Jákoba a Ezaua. (Gn 27, 41)

Rabín Stern si klade otázku po původu lži v životě člověka a zjišťuje, že důvody mohou být různé. Lež láká lidi do své pasti skrze pohodlnost, přizpůsobivost a získání výhod. Jedním z největších motivů lži je strach z trestu, z odmítnutí a neúspěchu.¹⁵⁶ Navíc s nárůstem množství lži v životě se pro člověka postupně stírají hranice mezi pravdou a klamem. Možná to je jedním z důvodů, proč T. G. Masaryk měl ve svém životě zásadní odmítavý postoj vůči lži. Lochman zmiňuje dílo Hovory s T. G. M., ve kterém Čapek popisuje Masaryka jako osobu, která ani v ohrožení života nebyla schopná zalhat.¹⁵⁷

O to jednoznačnější by měl být postoj svědka, když se jedná o svobodu a život člověka. I v současnosti předpokládá soudní jednání, v případě přítomnosti svědků, pravdivou výpověď. Daná skutečnost je dokonce legislativně ošetřená, a pokud se dokáže, že svědek podal křivou výpověď, bude uložen trest odnětí svobody.

¹⁵² PÖHLMANN, H. G. a M. STERN. *Desatero v životě židů a křesťanů*. S. 173.

¹⁵³ LOCHMAN, J. M. *Desatero: směrovky ke svobodě*. S. 133.

¹⁵⁴ HELLER, J. *Hlubinné vrty: rozbor biblických statí a pojmů*. S. 220.

¹⁵⁵ LOCHMAN, J. M. *Desatero: směrovky ke svobodě*. S. 134.

¹⁵⁶ PÖHLMANN, H. G. a M. STERN. *Desatero v životě židů a křesťanů*. S. 169.

¹⁵⁷ LOCHMAN, J. M. *Desatero: směrovky ke svobodě*. S. 125.

Prostředí, do kterého je zasazené přikázání, má podstatně více souvislostí, než je na první pohled patrné. Mnohem častější případy soudů probíhají mimo soudní síň a zákonná opatření. Franz Kafka se v řadě svých děl dotýká otázky „všudypřítomného a tísnivého „procesu““, který je základní složkou lidského života.¹⁵⁸ Stejnomená kniha *Proces* se zabývá případem Josefa K., který byl odsouzen k smrti, aniž by znal předmět obžaloby.

Celý společenský život je z Lochmanova pohledu jednou velkou obžalobou, která je doprovázená trestním řízením.¹⁵⁹ Každodenně jsou lidé podvědomě nuceni se ospravedlňovat a jednat v souladu očekáváním druhých.¹⁶⁰ Často je velmi obtížné se vymanit z představ lidí, kteří ačkoliv to „myslí dobře“, kriticky posuzují jednání a postoje jedinců. Výsledkem může být vnitřní obrana, nasazení masky a dvojí tvář člověka doprovázená řadou rolí.¹⁶¹

Život je soudním procesem, ve kterém se lidé nacházejí jednou v pozici obžalovaných, jindy soudců.¹⁶² Skrze vlastní zkreslený pohled se vzájemně soudí a odsuzují ostatní. Ne vždy jsou názory vztahující se k druhým ovlivněny vnitřními postoji. Nezřídka např. média vnucují zkreslené soudy druhých, jejichž výsledkem je pak předpojatý soud, který proběhl ještě před osobním kontaktem s dotyčnými. V jedinci se navozuje pocit zkušenosti, která si opravňuje nárok soudit.

Tímto přístupem jedinec přináší škodu i sobě, neboť vlastní zkušenost mu brání se účastnit světa.¹⁶³ Zabraňuje v setkání umožňujícím vstoupit do světa Ty. Jak píše autor, jedinec skrze setkání a vztah lze objevit vlastní osobu.¹⁶⁴

Shrnutím předchozích úvah je myšlenka, že pokud se člověk zdrží posuzování druhých, bude to pro něj přínosné. Skrze soud se totiž jedinec vzdaluje svého podvědomého cíle – poznat sebe. Naopak přínosem pravdivého, upřímného postoje k bližním lze poznat své Ty a dosáhnout vlastní podstaty.

¹⁵⁸ LOCHMAN, J. M. *Desatero: směrovky ke svobodě*. S. 128.

¹⁵⁹ Tamtéž. S. 128.

¹⁶⁰ PÖHLMANN, H. G. a M. STERN. *Desatero v životě židů a křesťanů*. S. 165.

¹⁶¹ Tamtéž. S. 167.

¹⁶² LOCHMAN, J. M. *Desatero: směrovky ke svobodě*. S. 128.

¹⁶³ BUBER, M. *Já a ty*. S. 8.

¹⁶⁴ Tamtéž. S. 52.

11. Desáté přikázání

„Nebudeš dychtit po domě svého bližního. Nebudeš dychtit po ženě svého bližního, ani po jeho otroku, ani jeho otrokyni, ani po jeho býku, ani po jeho oslu, vůbec po ničem, co patří tvému bližnímu.“ (Ex 20,17)

„Nebudeš dychtit po ženě svého bližního. Nebudeš toužit po domě svého bližního, ani po jeho poli [...]“ (Dt 5,21)

11.1 Krádež způsobená dychtěním

Dvě verze Dekalogu uvedené v Exodu a Deuteronomiu nejsou zcela shodné, jak bylo patrné v předchozích kapitolách. Odlišnost v přikázání však nejsou nesouladem, nýbrž slouží k obohacení významu přikázání. Stejně je tomu i v desátém přikázání, kdy ve znění v Deuteronomiu je žena ve výčtu zmíněná na prvním místě, před domem. Jak podotýká Pöhlmann, tato pozice ukazuje na větší hodnotu ženy. Svým postavením významově předchází dům i ostatní majetek.¹⁶⁵ Rabín Stern je však názoru, že první místo patří ženě hlavně z důvodu nejčastějšího výskytu závisti ve vztahu k ženě. Manželka bližního totiž bývá mnohem větším pokušením než např. dům nebo otrok.¹⁶⁶

Nejedná se však o jediný rozdíl obou verzí. V Deuteronomiu je navíc napsané pole, které Stern vidí jako odkaz na dědictví po rodičích. Díky tomu vyvstává souvislost pátého a desátého přikázání, jakožto „slov“ nacházejících se proti sobě na deskách Dekalogu. Ctěním rodičů je navíc zachování zděděného pozemku; zároveň úcta k dědictví bližního.¹⁶⁷ O velkém významu „dědictví po otcích“ svědčí příběh Nábota, který i přes žádost krále nepřistoupil na prodej své vinice. (1. Kr 21, 2–3)

J. Herrmann napsal velmi zajímavou studii k vlastnímu významu slovesa žádat, *ch-m-d*. Výsledkem jeho zkoumání bylo zjištění, že dané sloveso v kontextu starého zákona vždy následovala slovesa jako „brát nebo i loupit.“ (Dt 7,25; Iz 7,21)¹⁶⁸ Rabín Stern tak celé přikázání překládá jako „nebudeš chtít uchvátit“.¹⁶⁹ Závist ve světle desátého přikázání není pouze niterná touha člověka. Židovský výklad to chápe tak, že dychtění vede k akci, k plánům na přivlastnění si předmětu touhy. Slovy profesora

¹⁶⁵ PÖHLMANN, H. G. a M. STERN. *Desatero v životě židů a křesťanů*. S. 179.

¹⁶⁶ Tamtéž. S. 179.

¹⁶⁷ Tamtéž. S. 180.

¹⁶⁸ HELLER, J. *Hlubinné vrty: rozbor biblických statí a pojmů*. S. 221.

¹⁶⁹ PÖHLMANN, H. G. a M. STERN. *Desatero v životě židů a křesťanů*. S. 181.

Hellera: „nutkání k činu je obsaženo v dychtění“.¹⁷⁰ Tak např. král David poháněn dychtěním vešel k Bet-šebě a následně i nechal zabít jejího muže. (2S 11, 2–17.) Jiným příkladem je Kainova touha po uznání od Boha, která vyústila v bratrovraždu. (Gn 4,3–8.)

Pokud však v srdci bude panovat láska, již se nemůže stát, že člověk bude ovládán dychtěním. Stern říká: „Ten, kdo miluje bližního, již nedychtí!“¹⁷¹ Lásce je totiž přirozené se dělit, ne přivlastňovat a okrádat. Láska k bližnímu obohacuje. Zajímavé je, že bližním z hlediska židovství není jediné příslušník židovského národa, jak bylo zdůrazněno v přechozích kapitolách. Rabín inspirován myšlenkami rabi Bena Azajihho mluví o bližních jako o lidech, kteří jsou na seznamu rodokmenu v 5. kapitole Genesis. Konkrétně se tam mluví o lidech počínaje Adamem až po Noema. V podstatě se zde jedná o každého člověka.

11.2 Střežení vlastního srdce

Z hlediska formálního vzhladu Desatera je v katolické a luteránské tradici dané přikázání rozdělené na dvě části. Důvodem bylo sjednocení prvního a druhého přikázání, jak to čísluje židovská tradice, které vyžadovalo rozdělení jiného přikázání pro zachování desíti bodů Dekalogu. Dychtění po domě získalo místo samostatného devátého přikázání a zbývající část týkající se ženy, otroků, dobytka a všeho, „co patří bližnímu“, zůstalo desátým přikázáním.¹⁷²

V otázce výkladu jsou teologové přesvědčeni, že přikázání odkazuje do nitra člověka a hraje významnou roli oproti předchozím částem Desatera. Heller je názoru, že přikázání dokonce shrnuje ostatní „slova“, neboť to, co vede k páchání hříchu, vychází z touhy lidského srdce. Je nutné „čelit vlastnímu srdci“, jež ovlivňuje lidské jednání.¹⁷³ Ve starém zákoně se píše: „*Především stráž a chraň své srdce, vždyť z něho vychází život.*“ (Př 4,23) Lochman je stejného mínění a na potvrzení svého stanoviska cituje verš z Matoušova evangelia: „*Neboť ze srdce vycházejí špatné myšlenky, vraždy, cizoložství, smilství, loupeže, křivá svědectví, urážky.*“ (Mt 15,19)¹⁷⁴

Teolog pokračuje ve svých úvahách a říká, že poslední přikázání ukazuje především na lidi, kteří se považují za dobré. Ti, kteří se fakticky neprovinili proti

¹⁷⁰ HELLER, J. *Hlubinné vrty: rozbor biblických statí a pojmů*. S. 222.

¹⁷¹ PÖHLMANN, H. G. a M. STERN. *Desatero v životě židů a křesťanů*. S. 188.

¹⁷² LOCHMAN, J. M. *Desatero: směrovky ke svobodě*. S. 137.

¹⁷³ HELLER, J. *Hlubinné vrty: rozbor biblických statí a pojmů*. S. 222.

¹⁷⁴ LOCHMAN, J. M. *Desatero: směrovky ke svobodě*. S. 140.

předchozím devíti přikázáním.¹⁷⁵ Jedná se o radikalizaci Desatera, o hodnocení lidských myšlenek, které ukazují na skutečný duchovní stav jedince. Svatost, která je podstatou Boha se vyžaduje i od lidí, jeho následovníků. „*Vždyť je psáno: ‚Svatí buďte, neboť já jsem svatý.‘*“ (1Pt 1,16)

Ježíš Kristus ve svých kázáních nejednou upozorňoval na svatost nejen v chování, ale hlavně v myšlenkách. Jedním z příkladů radikalizace přikázání je chtivý pohled, který byl Kristem nazván smilstvím. „*Já však vám pravím, že každý, kdo hledí na ženu chtivě, již s ní zcizoložil ve svém srdci.*“ (Mt 5,28) Ježíšovým úmyslem jistě nebylo tímto výrokem vystrašit učedníky, nýbrž ukázat na pravou hloubku Desatera. Jak se apoštol Pavel vyjadřuje: „*Je jasné, že Zákonem není nikdo před Bohem ospravedlňován...*“ (Ga 3,11a) V následujících verších apoštol mluví o tom, co je pro křesťany pravým smyslem zákona. „*Dokud nepřišla víra, byli jsme hlídáni pod Zákonem, [...], takže se Zákon stal naším vychovatelem ke Kristu, abychom byli ospravedlněni z víry.*“ (Ga 3,23–24) V životě křesťanů je víra klíčová, není však ospravedlněním bezbožného chování. Křesťanství vykládá, že cílem Pavlova učení je pochopení zásadní pravdy, totiž že se žádný člověk nemůže zachránit vlastní spravedlností. Skrze zachovávání zákona nelze získat spasení, nýbrž jedině skrze víru v Kristovu oběť.

V této souvislosti je jistě nezbytné připomenout verš, který mluví o Abrahamovi a jeho spravedlnosti z víry: „*Pohledte na Abrahama: ‚uvěřil Bohu, a bylo mu to počítáno za spravedlnost.‘*“ (Ga 3,6) Na jiném místě se píše: „*Co říká Písmo? ‚Uvěřil Abraham Bohu, a bylo mu to počítáno za spravedlnost.‘*“ (Ř 4,3) Víra v křesťanství hraje klíčovou roli ve spasení.

11.3 Charakter „mít“ a „být“

V souvislosti s výkladem rabínů a pohledem Židů na poslední přikázání je jasné, že lidské dychtění neexistuje samo o sobě. Ve velké většině má za následek jednání, jehož záměrem je přivlastnit si předmět touhy. Touha po věcech, která může ovládnout člověka a stát se životním cílem, je častým úkazem současné společnosti.

Lidé se čím dál tím více definují ve vztahu k majetku, k tomu co vlastní. V knize Mít nebo Být E. Fromm varuje před společností, jejímž jediným přáním je

¹⁷⁵ LOCHMAN, J. M. *Desatero: směrovky ke svobodě*. S. 142.

získání majetku. Vlastnictví se pak stává nezcizitelným právem a „pilířem existence“.¹⁷⁶ Takový přístup vyvolává otázku: Jaká je hodnota lidského života? Existence člověka a jeho důstojnost může v dané společnosti časem ustoupit majetku a myšlenkám tržní ekonomiky.

Skrze dychtění je určován charakter člověka, který se začíná chovat majetnický i k lidem. Jedinec, jehož identita je založená na vlastnění, si může kompenzovat absenci věcí lidmi. Fromm píše, že zejména v patriarchální společnosti si chudý člověk zakládá na rodině. Žena a děti se stávají něčím, co má, co jemu patří.¹⁷⁷ Ne nadarmo přikázání varuje před závistivým okem ve vztahu k ženě bližního. Nejde pouze o intimní poměr s cizí ženou, jak popisuje sedmá část Desatera, nýbrž o touhu si ji přivlastnit celou. Pokud však člověk nebude zakládat svůj život na vlastnictví je málo pravděpodobné, že se nechá ovládnout zhoubnou závistí.

Opakem majetnického přístupu v životě člověka je postoj bytí. Tento modus je pravým způsobem existence, který však vyžaduje „vzdání se egocentrismu“ a učinění se „prázdným a chudým“.¹⁷⁸ Poté, co se člověk osvobodí od těžkého břemene, má možnost svobodně vykročit po nové cestě. Zároveň také získává vnitřní prostor pro nové hodnoty a postoje. Důležité je, že hluboko v člověku je založená tíha „být“. Fromm píše: „My, lidské bytosti, máme podstatnou a hluboce zakořeněnou touhu být: vyjadřovat své schopnosti, být aktivní, mít vztah k ostatním, uniknout z vězení sobectví.“¹⁷⁹

V desátém přikázání se mluví o svobodném člověku. O jedinci, který nedychtí po věcech, lidech. Jedná se o bytost, která je vnitřně naplněná nezávisle na okolních faktorech. Poslední přikázání klade důraz na skryté věci, na srdce člověka a jeho myšlenky. Jejich stav je spolehlivým ukazatelem svobody a naplněné existence.

¹⁷⁶ FROMM, E. *Mít nebo být?*. 2. vyd. Překlad Vlastislava Žihlová. Praha: Naše vojsko, 1994. ISBN 80-206-0469-3. S. 58.

¹⁷⁷ Tamtéž. S. 59.

¹⁷⁸ Tamtéž. S. 72.

¹⁷⁹ Tamtéž. S. 81.

Závěr

Ve své práci autorka chtěla poukázat nejenom na neměnné morální hodnoty Desatera, ale hlavně na bohatství, které nabízí člověku.

Jistě společnost stávající se z lidí, kteří nevraždí, jsou si věrní, nekradou a ctí rodiče by byla skutečně tím pravým místem žití. Jak daného stavu ale dosáhnout? Jakým způsobem lze ovlivnit, motivovat jedince, aby se výše uvedená pravidla stala životním krédem každého z nás? Desatero samo nabízí odpověď na tyto otázky, ale zároveň ukazuje podmínku své relevantnosti hned v prvním přikázání. Tím klíčovým bodem je tzv. vysvoboditelský skutek, který vyúsťuje ve smlouvu Boha s člověkem.

Současný člověk žijící v demokratické společnosti zpravidla nepotřebuje fyzické vyvedení z otroctví, jak tomu bylo u Izraelského národa. Mnohem důležitější je však vysvobození k sobě samému, které potřebuje ve větší či menší míře každý člověk. Jak zaznívalo v průběhu celé práce, Desatero je především cestou ke svobodě, nikoli souborem příkazů. Jedná se o cestu, která je pečlivě naplánovaná a začíná u vztahu s buberovským věčným Ty.

Druhá deska Dekalogu nemá smysl bez první části, která se věnuje osvobození a vnitřnímu ukotvení člověka. Jedině tak je možná proměna charakteru člověka, jejímž výsledkem bude kvalitní vztah i k ostatním lidem. Neboť to, co určuje člověka, je jeho nitro a motivace v tom či jiném chování. Stát může stanovit sebelepší zákony, ale pokud si člověk daný vzorec jednání nezvnitřní, nepřijme za své, může se stát, že dříve nebo později zvolí cestu vlastního přínosu na úkor jiné osoby.

„Cesta ke svobodě“ se nabízí člověku i v dnešní době a může mít dopad na celou společnost. Desatero má však význam jedině jako celek. Morální hodnoty, které přináší druhá deska, mají ze své podstaty ohromný význam. Jejich fungování je však možné jedině skrze přijetí zvěsti první části Dekalogu na osobní úrovni, tedy každým jednotlivcem.

Seznam použitých zdrojů

BENEŠ, J., 2008. *Desítka: Desatero, aneb, Deset slov o Bohu a člověku*. Praha : Návrat domu. ISBN 978-80-7255-177-4.

Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona : český ekumenický překlad, 1995, sv. 10. vyd. (8. přeprac.) [vyd.]. Praha: Česká biblická společnost. ISBN 80-858-1007-7.

Bible: překlad 21. století včetně Deuterokanonických knih, 2015, sv. 2. opravené vydání, včetně DTK. Praha: Biblion. ISBN 978-80-87282-20-5.

BRIDGE, A., 1995. *Křížové výpravy*. Praha: Academia, 228 s.. ISBN 80-200-0512-9.

BUBER, M., 1995. *Já a ty*, sv. 1. vyd. Olomouc: Votobia. ISBN 80-7198-042-0.

COHEN, A., 2006. *Talmud (pro každého) : historie, struktura a hlavní témata Talmudu..* Praha : Sefer ve spolupráci s European Jewish Publication Society. ISBN 80-859-2449-8.

DUGGAN, A., 1973. *Křížácké výpravy*. Praha: Orbis, 214 s..

FROMM, E., 1994. *Mít nebo být?* Praha: Naše vojsko, 170 s.. ISBN 80-206-0469-3.

HELLER, J., 2008. *Hlubinné vrty: rozbor biblických statí a pojmů*. Praha: Kalich. ISBN 978-80-7017-083-0.

HOLÁ, M., 2014. Desatero jako výzva - etický přesah desatera v kontextu soudobé společnosti. Liberec: Technická univerzita v Liberci, s. 133-44.

CHALUPA, J., 2007. *Inkvizice - Stručné dějiny hanebnosti*. Praha: Aleš Skřivan, 160 s.. ISBN 978-80-86493-22-0.

KŘIVOHLAVÝ, J., 2002. Odpuštění. *Psychologie dnes*, č 8 (4), s. 20-21. ISSN 1212-9607.

LOCHMAN, J. M., 1994. *Desatero: směrovky ke svobodě: nástin etiky pod zorným úhlem Desatera*. Praha: Kalich, 154 s.. ISBN 80-7017-828-0.

PILER P., J. D., 2008. Manželství z pohledu filozofické antropologie Waltera Kaspera. *Kontakt: Časopis pro ošetřovatelství a sociální vědy ve zdraví a nemoci*, 1 (10), a2178-183. 1212.4117.

PÖHLMANN, H. G.. S. M., 2006. *Desatero v životě židů a křesťanů: dialog ortodoxního rabína a křesťanského teologa*. Praha: Vyšehrad. ISBN 80-702-1783-9.

PragerU, 2014. *www.prageru.com* [online]. 1. 12. 2014 [cit. 2016-01-12]. Dostupné z: <https://www.prageru.com/courses/religionphilosophy/do-not-murder>

U.S., I. S. A. C., 2008. In: *The Declaration of Independence and the Constitution of the United States* [online].2008 [cit. 2016-03-15]. Dostupné z: <https://www.uscis.gov/sites/default/files/USCIS/Office%20of%20Citizenship/Citizenship%20Resource%20Center%20Site/Publications/PDFs/M-654.pdf>

VRIES, S., 2009. *Židovské obřady a symboly*. Praha: Vyšehrad. ISBN 978-80-7021-963-8.